

Województwo
Śląskie

Załącznik nr 1
do Uchwały Zarządu Województwa Śląskiego
nr 1485/53/VI/2019
z dnia 3.07.2019 r.

PLAN DZIAŁAŃ TRANSFORMACJI REGIONU

lipiec 2019 r.

Opracowano w Wydziale Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego
w Regionalnym Centrum Analiz i Planowania Strategicznego (RCAS)

Spis treści

WPROWADZENIE.....	3
DIAGNOZA	4
DEMOGRAFIA I PROBLEMY SPOŁECZNE.....	4
POTENCJAŁ GOSPODARCZY.....	5
GÓRNICTWO I ENERGETYKA.....	7
AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA.....	9
BADANIA I ROZWÓJ.....	9
ZANIECZYSZCZENIA POWIETRZA	10
TERENY ZDEGRADOWANE.....	13
WSKAŹNIK ROZWOJU TERYTORIALNEGO.....	13
INDEKS NIEDOSTOSOWANIA SPOŁECZNEGO	17
PRZEMYSŁY KREATYWNE.....	19
SZLAKI TEMATYCZNE	19
WOJEWÓDZKIE INSTYTUCJE KULTURY	21
PARK ŚLĄSKI.....	23
REKOMENDACJE Z EWALUACJI.....	24
POTENCJAŁY I BARIERY ROZWOJOWE.....	26
ANALIZA SWOT	27
PRIORYTETY, CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ	30
WSKAŹNIKI.....	43
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA I MECHANIZMY REALIZACJI	45

WPROWADZENIE

Długotrwała działalność przemysłowa, w tym sektorów silnie oddziaływujących na przestrzeń i środowisko rzutuje na występowanie na obszarze województwa śląskiego wielu niekorzystnych zjawisk wpływających na jakość życia w regionie jak np. znaczna powierzchnia terenów zdegradowanych wymagających rewitalizacji. Region w dużym stopniu dotykają również problemy społeczne i demograficzne, w tym emigracja ludzi młodych oraz proces starzenia się społeczeństwa.

Wyzwaniem dla regionu będzie kontynuacja dotychczasowych działań związanych z restrukturyzacją sektora górniczego, konieczność dywersyfikacji i zmiany profilu gospodarczego regionu, stopniowe zastępowanie tradycyjnych sektorów gospodarki nowymi przedsięwzięciami w sektorach bardziej produktywnych, innowacyjnych i zaawansowanych technologicznie.

Zmiana profilu gospodarczego regionu, będzie wymagała również podjęcia m.in. działań związanych z rozwojem kapitału ludzkiego i społecznego oraz tworzenia atrakcyjnych miejsc pracy i podnoszenia jakości przestrzeni i środowiska z wykorzystaniem istniejącego potencjału oraz uwzględnienia dynamicznych zmian zachodzących w otoczeniu.

Działania związane z transformacją zostały ujęte m.in. w Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”, która obecnie jest aktualizowana oraz będą przedmiotem dyskusji przy tworzeniu Strategii Rozwoju Gospodarczego Województwa Śląskiego. Ponadto prężnie realizowana jest Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013-2020, która patrzy na rozwój regionu m.in. przez pryzmat nowych technologii i rozwoju sfery B+R, wyznaczając regionalne inteligentne specjalizacje; do których należą energetyka, medycyna i technologia informacyjno-komunikacyjna, również zielona gospodarka i przemysły wschodzące, w tym branże kreatywne.

Podjęto szereg działań w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020, gdzie ponad ¼ środków przeznaczono na wsparcie gospodarki niskoemisyjnej, odnawialnych źródeł energii i efektywności energetycznej; prawie 1,5 mld euro dedykowano wsparciu innowacyjności i przedsiębiorczości, edukacji, rewitalizacji społecznej i infrastrukturalnej oraz rynku pracy. Dodatkowo w ramach renegotjacji RPO ponad 100 mln euro zostało przekierowanych na wsparcie działań w ramach inicjatywy Transformacji Regionów Górniczych, związanych z wzmocnieniem innowacyjności na poziomie regionalnymi i lokalnym, promocją gospodarczą, wymianą kotłów oraz termomodernizacją.

Aby dokonać istotnych zmian niezbędne są znaczne środki finansowe ponieważ proces transformacji zarówno gospodarczej i społecznej jest niezwykle kosztowny. Stąd konieczność priorytetyzacji zadań i ukierunkowania ich na osiągnięcie zadawalających efektów, biorąc pod uwagę, że projektowane działania wymagać będą wieloletniego zaangażowania.

Opracowany dokument będzie stanowił bazę i punkt odniesienia dla podjęcia dalszych działań strategicznych i programowych na rzecz transformacji województwa śląskiego, zarówno pod względem dywersyfikacji gospodarczej, jak i przemian technologicznych, które zostaną rozwinięte i doprecyzowane w aktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego oraz powstającej Strategii Rozwoju Gospodarczego Województwa Śląskiego.

W wyniku oceny stanu obecnego oraz analizy otoczenia i możliwych zmian wyznaczono obszary problemowe, następnie priorytety oraz odpowiadające im cele operacyjne. Cele i kierunki działań wyznaczają pole możliwych do realizacji grup przedsięwzięć i projektów. Dokument ma charakter otwarty i zakłada się, że w kolejnych latach zostanie zaktualizowany o nowe przedsięwzięcia, realizowane w średniej i dłuższej perspektywie, z uwzględnieniem nowych źródeł finansowania, również środków unijnych dostępnych w perspektywie finansowej 2021-2027.

DIAGNOZA

DEMOGRAFIA I PROBLEMY SPOŁECZNE

Zagadnienia związane z demografią mają swoje odzwierciedlenie we wszystkich zjawiskach społeczno-gospodarczych przebiegających na danym obszarze.

Województwo śląskie zamieszkuje 4,55 mln osób, co stanowi 11,8% ludności Polski. Jest ono najbardziej zurbanizowanym regionem Polski (77,4% ludności miejskiej, a w miastach powyżej 100 tys. osób mieszka 45,2% populacji województwa śląskiego) oraz posiada najwyższą w kraju gęstość zaludnienia (369 osób/km², gdzie średnia krajowa to 123 osoby/km²). Pod względem liczby ludności województwo znajduje się na drugim miejscu w kraju po województwie mazowieckim (14%). Głównymi elementami systemu osadniczego województwa śląskiego są Górnośląska-Zagłębiowska Metropolia i Aglomeracje: Bielska, Częstochowska i Rybnicka.

W województwie śląskim zjawisko depopulacji, czyli spadku liczby ludności, widoczne jest od dłuższego czasu. Z roku na rok liczba mieszkańców województwa spada, w okresie od 2000 roku spadła ona o 4,4%. Śląskie jest na trzeciej pozycji pod względem spadku liczby ludności wśród województw, za opolskim (-7,52%) i łódzkim (-5,77%).

Duży potencjał demograficzny skoncentrowany głównie wokół Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii

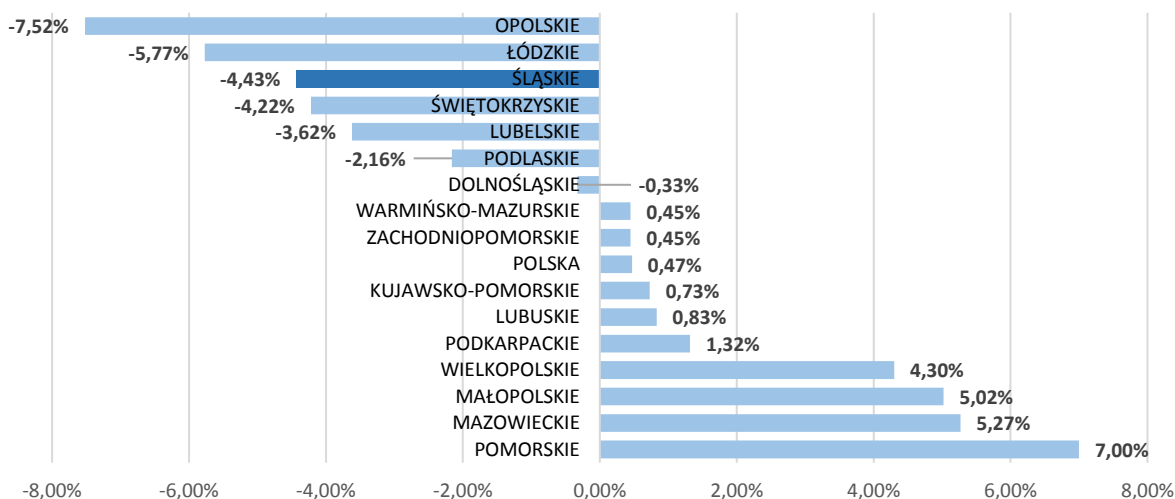
Największa gęstość zaludnienia w kraju oraz najwyższy wskaźnik urbanizacji

Silne procesy depopulacyjne, w tym duży wpływ negatywnych ruchów migracyjnych

Starzenie się społeczeństwa

Wyludnianie się miast

Rysunek 1. Zmiana liczby ludności według województw w latach 2000-2017 (%).

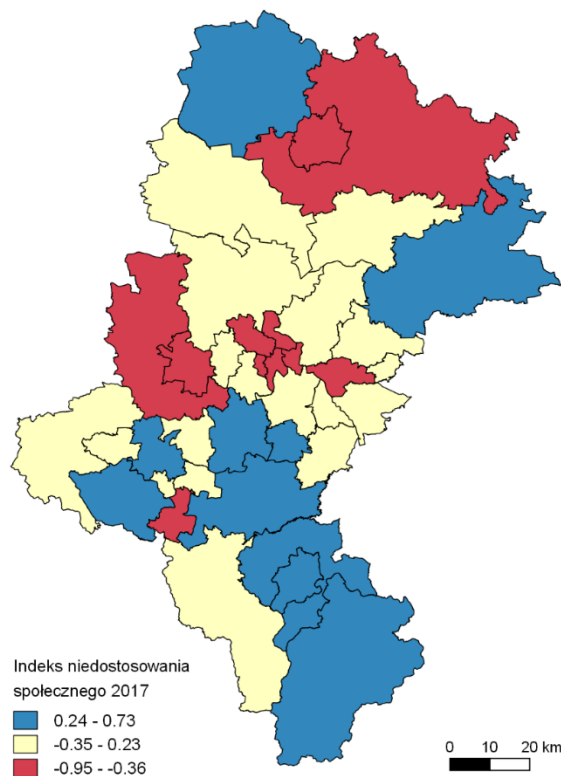

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Oprócz ujemnego przyrostu naturalnego bardzo dużym problemem województwa śląskiego jest odpływ migracyjny ludności. Skumulowane za okres 2005-2017 saldo osób w wieku produkcyjnym (osoby z tej grupy wiekowej stanowią zdecydowaną większość migrantów), które zdecydowały się tylko na migrację zagraniczną na pobyt stały wyniosło w województwie śląskim prawie 39 tys. osób. Był to zdecydowanie największy odpływ ludności spośród wszystkich województw. Ponadto województwo śląskie cechuje się jednym z największych strumieni odpływu ludności z miast na obszary wiejskie. W ciągu 10 lat (od 2005 roku) w granicach województwa śląskiego ponad 58 tys. osób zmieniło miejsce zamieszkania z miasta na wieś.

Zgodnie z prognozami Głównego Urzędu Statystycznego do 2050 roku liczba ludności w województwie śląskim względem roku 2017 zmniejszy się o 19,1%, czyli o prawie 870 tys. osób. Wielkość ta analizowana w wartościach bezwzględnych jest najwyższa w kraju.

Mapa 1. Wskaźnik niedostosowania społecznego w powiatach województwa śląskiego w 2017 r.

Należy również wskazać, że na skutek zmian gospodarczych w województwie dochodzi do koncentracji negatywnych zjawisk społecznych na obszarach miejskich usytuowanych w Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii oraz w części powiatów granicznych województwa, trwałości negatywnych zjawisk społecznych w powiatach grodzkich, zlokalizowanych w centrum Metropolii oraz wysokiego poziomu przestępczości szczególnie w centralnej części regionu.¹

Źródło: opracowanie własne.

POTENCJAŁ GOSPODARCZY

Województwo śląskie zaliczane jest do regionów o największym potencjale gospodarczym, co wyraża się w dużej wartości PKB. Należy jednak podkreślić, iż jednocześnie wartość produktu krajowego brutto wrasta wolniej niż w przypadku słabiej rozwiniętych województw przez co powoli, ale stale region traci swoją silną pozycję. Produkt Krajowy Brutto w latach 2001-2015 stale wzrastał², przy czym trend pokazujący tempo wzrostu PKB w latach 2001-2015 zarówno dla całego kraju jak i dla województwa jest spadkowy. Tempo obniżania trendu jest jednak większe dla regionu.

Duży potencjał gospodarczy i zaawansowane procesy restrukturyzacyjne

¹ Wskaźnik Niedostosowania Społecznego został opracowany na potrzeby procesu monitorowania *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”*. Jego celem jest syntetyczne przedstawienie poziomu niedostosowania społecznego w rozkładzie terytorialnym. Elementami składowymi indeksu są współczynniki syntetyczne w zakresie przestępczości oraz korzystających z pomocy społecznej, a także współczynnik liczby samobójstw.

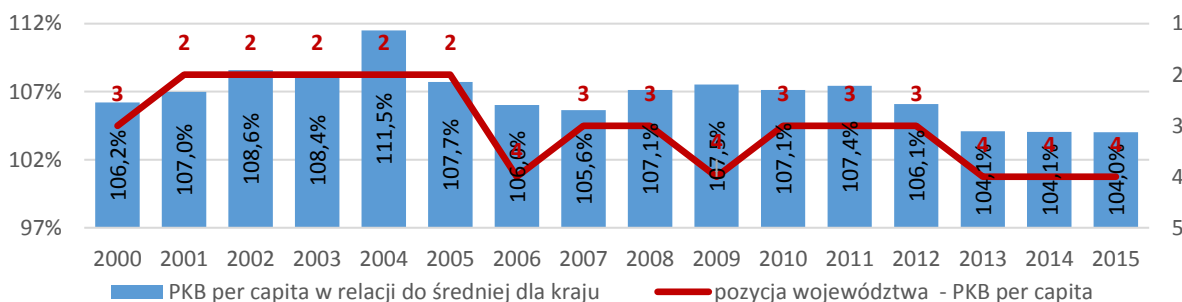
² W przypadku województwa śląskiego wyjątkiem był rok 2013 kiedy PKB nieznacznie spadło.

W rezultacie pozycja województwa śląskiego pod względem wartości PKB na 1 mieszkańca, mimo iż jedna z wyższych w kraju, również charakteryzuje się stopniowym spadkiem. Województwo śląskie traci także przewagę w zakresie wartości PKB na 1 mieszkańca w odniesieniu do średniej dla kraju (jeszcze w 2004 roku PKB per capita było w regionie o ponad 11 pp. wyższe niż średnia w kraju, od roku 2013 ta przewaga wynosi jedynie 4 pp.).

Malejący udział gospodarki województwa śląskiego w tworzeniu PKB kraju

Niskie tempo przyrostu PKB na 1 mieszkańca

Rysunek 2. PKB na 1 mieszkańca w województwie śląskim w relacji do PKB per capita Polski (Polska=100%) i pozycja woj. śląskiego wg. PKB per capita w latach 2000-2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

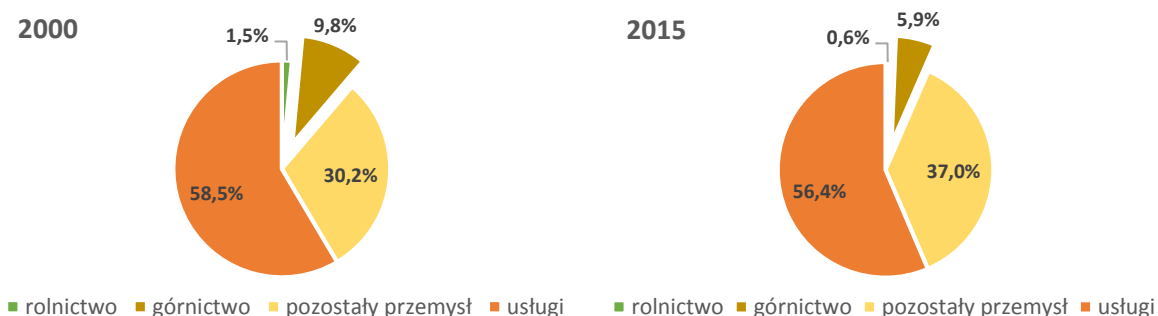
Wyraźnie powiększa się dystans śląskiego do najsilniejszego w kraju województwa mazowieckiego. Od 2006 roku śląskie zaczęło także tracić względem woj. dolnośląskiego (trend ten nasilił się jeszcze od roku 2010), natomiast od roku 2013 dołączyło do wymienionych woj. wielkopolskie. Od 2011 roku województwo śląskie powoli zaczęło tracić przewagę w odniesieniu do PKB per capita także nad województwami małopolskim, łódzkim i pomorskim. Jeżeli tak niekorzystny trend się utrzyma, to w perspektywie kilku lat pozycja gospodarki województwa śląskiego na tle innych regionów może jeszcze się obniżyć.

Województwo śląskie jest jednym z wiodących regionów w kraju w zakresie atrakcyjności dla inwestorów, od lat zajmuje pierwsze miejsce w rankingu Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową (najwyższa atrakcyjność dla działalności przemysłowej i usługowej i wysoka dla działalności zaawansowanej technologicznie). Kapitał podstawowy przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego wyniósł w województwie śląskim w 2016 roku 16,6 mld zł.

Wysoka atrakcyjność inwestycyjna regionu

Województwo śląskie jest drugim po województwie mazowieckim regionem w kraju w zakresie tworzenia Wartości Dodanej Brutto. Około 43% wartości dodanej brutto tworzonej w województwie śląskim pochodzi z sektora przemysłu, a wartość ta w porównaniu z rokiem 2000 nawet wzrosła o ok. 3 pp. Dominujące znaczenie w wytwarzaniu WDB w regionie ma podobnie jak w całym kraju sektor usług, przy czym w kraju ogółem usługi mają większe znaczenie niż w regionie.

Rysunek 3. Wartość dodana brutto województwa śląskiego w latach 2000-2015 wg sektorów gospodarki.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

GÓRNICTWO I ENERGETYKA

Podstawę przemysłu energetycznego Polski stanowią konwencjonalne źródła energii, takie jak np. węgiel kamienny. Województwo śląskie jest szczególnie istotnym regionem w kwestii wydobycia węgla kamiennego w Polsce.

W granicach województwa śląskiego położona jest zdecydowana większość złóż węgla kamiennego w Polsce. W złożach tych dominują węgle energetyczne, które stanowią 2/3 ogólnych zasobów bilansowych. Mniejszy udział (ok. 1/3 zasobów bilansowych) mają węgle koksowe. Pozostałe typy węgla to ok. 1,5% zasobów bilansowych ogółem.

Znaczny udział sektora wydobywczego w gospodarce regionu wymagający działań modernizacyjnych

Zużycie węgla kamiennego w Polsce wyniosło w 2016 roku 74,2 mln ton.

Na sektor energii (elektrownie, elektrociepłownie, ciepłownie i kotły ciepłownicze energetyki zawodowej) przypadło 59% zużycia, a blisko 24% na przemysł i budownictwo. Znaczącym konsumentem węgla były także gospodarstwa domowe (14%). W ujęciu wojewódzkim największe zużycie węgla kamiennego ogółem wystąpiło w województwie śląskim. Województwo śląskie wykazywało również największe zużycie (28,3%) zarówno w sektorze energii jak i w przemyśle i budownictwie. Należy wskazać, że na wielkość zużycia w przemyśle i budownictwie duży wpływ miały zlokalizowane w regionie koksownie.

W gospodarce regionu istotną rolę odgrywa nadal sektor wydobywczy - górnictwo, niemniej jego znaczenie w wyniku przeprowadzanych procesów restrukturyzacji systematycznie się zmniejsza. Udział wartości dodanej brutto pochodzącej z górnictwa na przestrzeni lat 2000-2015 zmniejszył się w regionie o 4 pp. (w 2015 roku niespełna 6% WDB w regionie pochodziło z górnictwa). Region jest nadal zdecydowanym liderem branży górniczej w kraju, zgodnie z danymi z roku 2015 prawie połowa (48%) WDB powstałej w górnictwie pochodzi z województwa śląskiego. Należy jednak zaznaczyć, że wartość ta w roku 2000 wynosiła aż 60,6%. Również analizując część wartości dodanej wytwarzanej w ramach sektora przemysłowego widać ograniczanie znaczenia górnictwa w gospodarce regionu. W roku 2000 niemal 25% WDB tworzonej w przemyśle w województwie śląskim pochodziła z górnictwa, natomiast po 15 latach udział ten zredukował się do 13,7%.

Dywersyfikacja struktury gospodarczej regionu i malejąca rola sektora górnictwa w gospodarce woj. śląskiego

Najwięcej zatrudnionych w górnictwie w kraju jest w południowym regionie Polski tj. w województwie śląskim i województwie małopolskim (63,4% zatrudnionych). W regionie największe zatrudnienie występowało w Aglomeracji Rybnickiej.

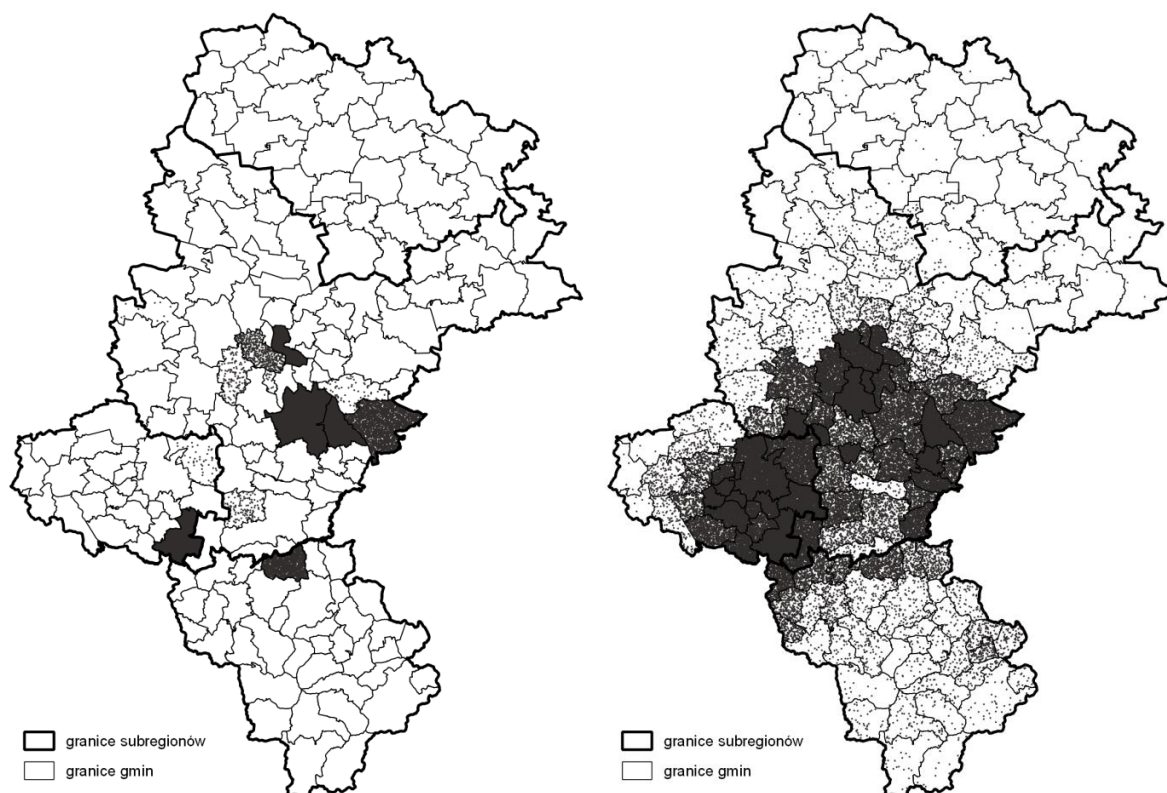
Spadek zatrudnienia w sektorze górniczym

Analizując zmiany w poziomie zatrudnienia na poziomie kraju w latach 2012-2016 r. można zauważyć, że w sekcji *Górnictwo i wydobywanie* nastąpił największy spadek w liczbie pracujących (o 19,7%). W roku 2016 w Polsce z górnictwa odeszło 56 288 pracowników. Należy jednak wskazać, że największa skala tego zjawiska w branży górniczej nastąpiła w okresie 1990-2000 a w ostatnich latach tendencja spadkowa znacznie osłabła.

Koncentracja geograficzna miejsc pracy w ramach Działu 05 - *Wydobywanie węgla kamiennego i węgla brunatnego* w 2015 roku była wyraźnie zarysowana. Dział ten był reprezentowany przez około 80 tys. osób i dotyczył kilku gmin województwa śląskiego. Powodem tego jest fakt, że kopalnie zrzeszone były w holdingach, które miały główną siedzibę w Katowicach. Rozmieszczenie miejsc zamieszkania pracowników tego działu przemysłu obrazuje już rzeczywisty obszar oddziaływania kopalń, który jest skoncentrowany w centralnej i zachodniej części województwa śląskiego.

Koncentracja zatrudnienia w górnictwie w rejonie Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii oraz Aglomeracji Rybnickiej

Mapa 2. Lokalizacja pracodawców (mapa z lewej) i miejsce zamieszkania pracujących (mapa z prawej) w ramach Działu 05 - Wydobywanie węgla kamiennego i węgla brunatnego PKD.

Źródło: „Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze województwa śląskiego”, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Wydział Rozwoju Regionalnego, Regionalne Centrum Analiz i Planowania Strategicznego, Katowice 2017.

W roku 2017 w Polsce wyprodukowano 170 465,2 GWh energii elektrycznej. Ponad połowę energii elektrycznej wygenerowały trzy województwa: łódzkie (38 446,7 GWh), śląskie (27 834,2 GWh) i mazowieckie (24 916,2 GWh).

Mimo wysokiej pozycji regionu w produkcji energii należy zauważyć niski udział OZE. W ostatnim roku udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem wyniósł zaledwie 2,8%. Uzyskany przez województwo śląskie wynik był nie tylko najniższy w kraju, ale również najniższy w ostatnich dziewięciu latach. Potencjał teoretyczny OZE w województwie śląskim wynika głównie z warunków geograficznych i klimatycznych regionu. W Polsce jest 2 958 instalacji OZE, z czego zaledwie 259 znajdowało się na obszarze województwa śląskiego³. Jednakże województwo śląskie jest liderem w liczbie instalacji pozyskujących energię z promieniowania słonecznego.

Duży udział produkcji energii elektrycznej w kraju

Niski udział OZE w produkcji energii

AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA

Województwo śląskie charakteryzuje się niską aktywnością ekonomiczną ludności. W 2017 r. liczba biernych zawodowo w regionie wyniosła 1,7 mln osób, co dawało najwyższy w kraju odsetek biernych zawodowo w ogóle ludności w wieku 15 lat i więcej (44%). Zdecydowaną większość biernych zawodowo, bo aż 70,2%, stanowiły osoby w wieku 50 lat i więcej.

Niska aktywność zawodowa mieszkańców województwa oraz niski poziom wskaźnika zatrudnienia

W 2017 r. w regionie 2 mln osób to były osoby aktywne zawodowo, co stanowiło 11,4% ludności aktywnej zawodowo w kraju. Wynik taki uplasował województwo śląskie wśród regionów charakteryzujących się mniejszym udziałem osób aktywnych zawodowo w ogóle ludności. Charakterystyczna dla grupy aktywnych zawodowo była przewaga osób z wykształceniem wyższym (33,3%) oraz policealnym i średnim zawodowym. Jednocześnie największy odsetek aktywnych zawodowo odnotowano wśród osób w wieku 30-39 lat (29,4%), 50+ (25,8%) oraz 40-49 lat (24,7%).

Tabela 1 Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej w województwie śląskim i Polsce w 2017 r.

Wyszczególnienie	Województwo śląskie	Polska
Bierni zawodowo (tys.)	1 714	13 328
Współczynnik aktywności zawodowej (%)	53,4	56,4
Wskaźnik zatrudnienia (%)	51,3	53,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Współczynnik aktywności zawodowej⁴ w województwie śląskim od lat przyjmuje jedne z najniższych wartości w kraju. W 2017 r. wskaźnik kształtował się na poziomie 53,4% (3 pp. mniej niż na poziomie kraju) i był najłabszym wynikiem w odniesieniu do pozostałych regionów. Wskaźnik zatrudnienia⁵ w 2017 r. ukształtował się na poziomie 51,3%. Taka wartość wskaźnika plasowała śląskie o 2,4 pp. poniżej wartości dla kraju i jednocześnie wśród regionów o niższych wartości wskaźnika zatrudnienia.

BADANIA I ROZWÓJ

Istotnym elementem potencjału rozwojowego regionu jest zaangażowanie w działalność badawczo-rozwojową. Prężnie funkcjonujący sektor B+R daje podstawy do opracowywania i wdrażania innowacji.

Niski poziom nakładów na działalność B+R

³ Mapa odnawialnych źródeł energii opracowanej przez Urząd Regulacji Energetyki, stan na dzień 31.03.2018 r.

⁴ procentowy udział aktywnych zawodowo w ogólnej liczbie ludności

⁵ procentowy udział pracujących danej kategorii w ogólnej liczbie ludności danej kategorii

Tabela 2. Wydatki na działalność badawczo-rozwojową w relacji do PKB.

	2002	2005	2010	2015
POLSKA	0,58%	0,57%	0,72%	1,00%
ŚLĄSKIE	0,32%	0,34%	0,46%	0,61%
w relacji do średniej krajowej	55,2%	59,6%	63,9%	61,0%
pozycja województwa śląskiego	9	8	9	10

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Na cele związane z działalnością badawczo-rozwojową w 2015 roku przeznaczony został 1% polskiego PKB. Niestety w województwie śląskim na badania przeznaczają się mniejsze kwoty, we wspomnianym roku było to jedynie 0,61% PKB, co oznaczało dopiero 10. pozycję wśród wszystkich województw. Pomimo, iż względem roku 2002 wydatki na cele badawcze w województwie śląskim wzrosły niemal dwukrotnie (w relacji do PKB), to pozycja województwa wśród innych regionów się obniżyła. Kwota jaką na działalność B+R wydatkuje się w województwie śląskim w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosiła w 2015 roku 295,4 zł (8. miejsce wśród regionów), co jest wartością o 170 zł niższą od średniej dla kraju (469,7 zł).

Należy jednak podkreślić, że województwo śląskie prowadzi konsekwentną politykę rozwoju innowacji. Województwo śląskie, jako pierwszy region w kraju posiadało przyjętą **Regionalną Strategię Innowacji Województwa Śląskiego na lata 2013–2020 (RIS)**. Opracowany model wdrożeniowy opiera się na założeniu rozwoju inteligentnych specjalizacji w regionie. Do Inteligentnych specjalizacji zaliczono: energetykę, medycynę, technologie informacyjne i komunikacyjne, zieloną gospodarkę oraz przemysł wschodzący.

Wyznaczona ścieżka rozwoju innowacyjności i rozwoju technologicznego regionu

ZANIECZYSZCZENIA POWIETRZA

Województwo śląskie boryka się z dużym zanieczyszczeniem powietrza. Związane jest to zarówno z rozwiniętym sektorem przemysłu jak również tzw. niską emisją.

Ze względu na dużą koncentrację przemysłu region emituje duże ilości pyłów oraz zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych. W roku 2017 wyemitowały one na poziomie kraju 213 920 683 t/r **zanieczyszczeń gazowych**. Województwo śląskie było jednym z trzech województw (obok łódzkiego i mazowieckiego), które w ostatnich latach emitowało do atmosfery najwięcej omawianych zanieczyszczeń. W roku 2017 wskazana powyżej emisja gazów osiągnęła wartość 39 662 941 t/r, co stanowiło 18,5% emisji w kraju. Należy wskazać, że w przypadku województwa śląskiego, od roku 2014 odnotowuje się wzrost wartości wskaźnika.

Wysoki poziom zanieczyszczeń gazowych oraz pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych

W województwie śląskim w roku 2017 wśród zanieczyszczeń gazowych zdecydowanie dominował dwutlenek węgla, którego udział wyniósł 98,2%. Na miejscu drugim uplasował się metan, którego udział w zanieczyszczeniach gazowych stanowił 1,2%. Porównując wyniki uzyskane przez region należy wskazać, że śląskie zajmowało pierwsze miejsce pod względem ilości wytwarzanego metanu (90,2% emisji krajowej) i drugie miejsce (za łódzkim) pod względem ilości wytwarzanego dwutlenku węgla (46,8% emisji krajowej). Wskazana powyżej tendencja utrzymywała się w ostatnich dziesięciu latach.

Wysoki poziom emisji metanu i dwutlenku węgla

Zakłady szczególnie uciążliwe były również emitarami **pyłów**. Najwięcej pyłów wytworzonych przez zakłady szczególnie uciążliwe pochodziło właśnie z województwa śląskiego. Poziom osiągnięty przez

region w 2017 roku (8 597 t/r) był ponad dwukrotnie wyższy od województwa wielkopolskiego – 3 965 t/r. Zadowalający jest jednak fakt, że w województwie śląskim w ostatnich latach obserwowany jest spadek wartości tego wskaźnika.

Dużym problemem regionu jest także niska emisja. Zgodnie z danymi Wojewódzkiej Inspekcji Ochrony Środowiska, w 2016 r. we wszystkich pięciu strefach województwa śląskiego doszło do przekroczenia dopuszczalnego poziomu stężenia pyłów PM10. Źródłem zanieczyszczeń są przede wszystkim niskiej jakości paliwa stałe wykorzystywane do ogrzewania budynków, ale również inne gałęzie gospodarki takie jak przemysł ciężki i wydobywczy, energetyka i transport (najwyższe w kraju natężenie ruchu w transporcie kołowym, szczególnie na odcinkach przebiegających przez centralną część województwa).

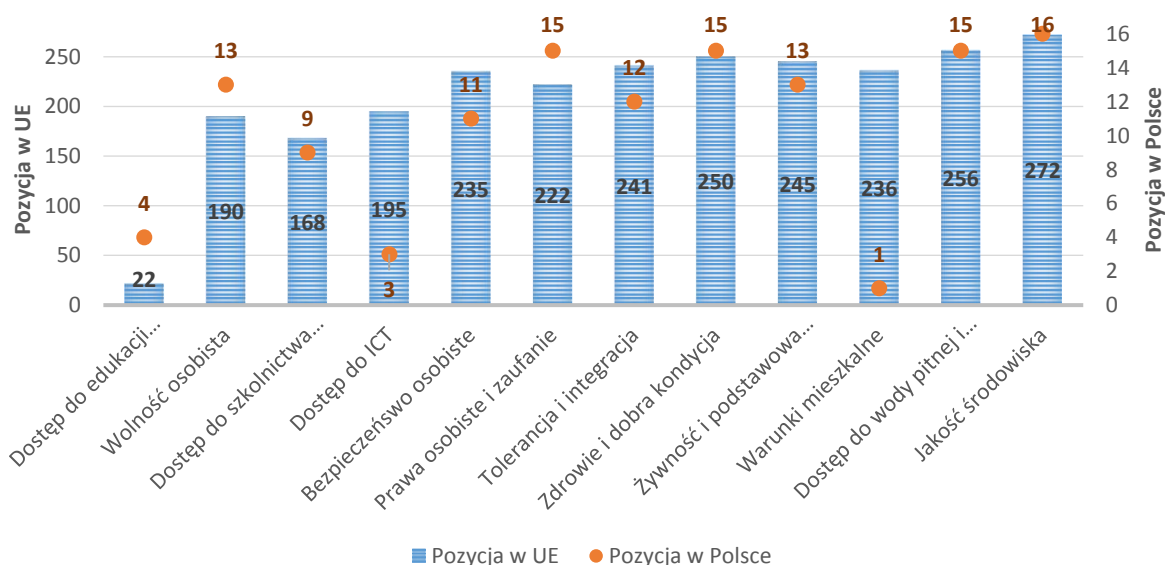
Bardzo duże zanieczyszczenie powietrza w województwie, w szczególności pochodzące z niskiej emisji

Złą jakość powietrza w miastach województwa śląskiego potwierdza również raport Światowej Organizacji Zdrowia, zgodnie z którym aż 36 z 50 najbardziej zanieczyszczonych miast w Europie leży w Polsce. Spośród nich, aż 13. znajduje się w obrębie województwa śląskiego.

Jakość środowiska ściśle oddziałuje na jakość życia, stan zdrowia mieszkańców oraz wizerunek regionu. Jakość życia wśród regionów UE została sklasyfikowana w ramach **European Union Regional Social Progress Index (SPI)**, opracowany na potrzeby Komisji Europejskiej. Na 272 regiony UE ujęte w analizie, województwo śląskie znalazło się na 250 pozycji. Indeks obejmuje 3 grupy wskaźników, tj.: podstawowe potrzeby, podstawy dobrobytu oraz szanse i możliwości. Wskaźnik potwierdza występowanie znaczących problemów społecznych, środowiskowych, czyli związanych z ogólnie pojętą jakością życia.

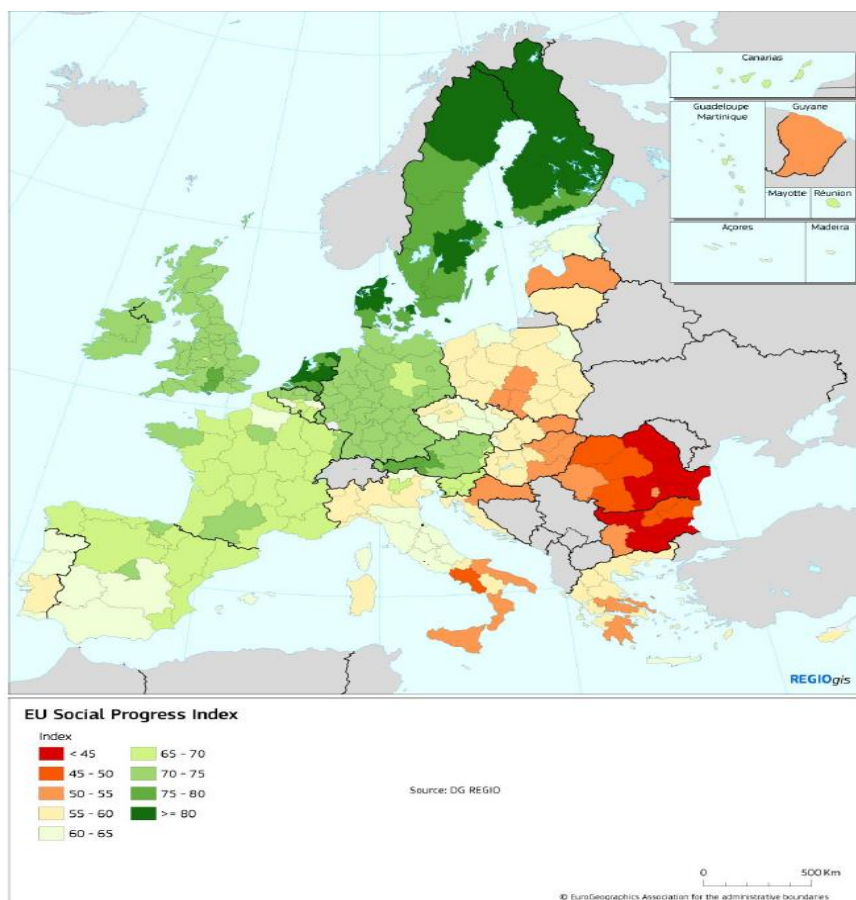
W tym przypadku za niską pozycję województwa odpowiada w szczególności słaby wynik regionu w zakresie jakości środowiska, w tym w szczególności bardzo wysokie zanieczyszczenie powietrza, negatywnie rzutujące na stan zdrowia mieszkańców regionu. Wśród wszystkich analizowanych regionów w zakresie jakości środowiska – województwo śląskie znalazło się na ostatniej pozycji.

Rysunek 4. Wartość subindeksów SPI: różnice między województwem śląskim, a resztą Polski oraz Europy w 2016 r.

Źródło: opracowanie na podstawie danych DG REGIO.

Rysunek 5. Poziom zróżnicowania wartości subindeksów SPI w krajach UE w 2016 r.

Źródło: opracowanie na podstawie danych DG REGIO.

Niski poziom europejskiego indeksu może wskazywać, iż w przyszłości wysoki rozwój gospodarczy nie będzie w stanie kompensować niskiej jakości życia, co przełoży się na nasilenie istniejących już obecnie zjawisk depopulacyjnych i stagnacyjnych.

W celu zapobieżenia negatywnemu oddziaływaniu na zdrowie ludzi i na środowisko województwo podejmuje intensywne działania w zakresie poprawy jakości środowiska, w tym w szczególności powietrza. Należy tu wspomnieć o przyjętej przez władze regionu uchwale antysmogowej⁶, która wprowadza ograniczenia i zakazy w zakresie eksploatacji instalacji, w których następuje spalanie paliw, czy też o Programie ochrony powietrza dla terenu województwa śląskiego mający na celu osiągnięcie poziomów dopuszczalnych substancji w powietrzu oraz pułapu stężenia ekspozycji.

Konsekwentna polityka poprawy jakości środowiska w tym jakości powietrza

⁶ Uchwała Nr V/36/1/2017 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 7 kwietnia 2017 r. w sprawie wprowadzenia na obszarze województwa śląskiego ograniczeń w zakresie eksploatacji instalacji, w których następuje spalanie paliw.

TERENY ZDEGRADOWANE

Województwo śląskie charakteryzuje się największym w kraju odsetkiem terenów zdegradowanych i zdewastowanych oraz stosunkowo niskim tempem rekultywacji i zagospodarowania terenów zdegradowanych (52 ha/rok). Tereny zdegradowane koncentrują się głównie w centralnej i zachodniej części regionu, co wiąże się z dużym nasyceniem działalności górniczej i wydobycia surowców. Jednakże również w podregionach bielskim i częstochowskim pojawiają się tereny niezagospodarowane jako następstwo funkcjonujących tam przemysłów tekstylnego czy hutniczego.

Występowanie licznych terenów niezagospodarowanych i terenów przemysłowych

Szczególnie dużym wyzwaniem są tzw. tereny górnicze. Obszary te wyznaczają zasięg i skalę możliwych negatywnych oddziaływań działalności górniczej na infrastrukturę techniczną i środowisko poprzez występowanie rozległych szkód górniczych, występujących wszędzie tam, gdzie funkcjonowały lub wciąż działają kopalnie. Zlikwidowane przedsiębiorstwa negatywnie oddziałują na atrakcyjność gospodarczą i życiową wielu obszarów województwa – podnoszą koszty utrzymania infrastruktury, obniżają jakość życia mieszkańców. Skutki zaniechanej działalności przemysłowej szczególnie negatywnie oddziałują, jeśli zlokalizowane są w centrach miast – obniżają ich atrakcyjność zarówno w sensie gospodarczym jak i mieszkaniowym.

WSKAŹNIK ROZWOJU TERYTORIALNEGO⁷

Wskaźnik rozwoju terytorialnego jest bardzo pomocnym narzędziem do rozszerzenia i pogłębienia analiz w zakresie zróżnicowań wewnętrznych województwa, szczególnie istotnym z uwagi na proces terytorializacji polityki rozwoju regionu. Syntetyczny wskaźnik składa się z czterech składowych odpowiadających priorytetom Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”: Nowoczesna gospodarka, Szanse rozwojowe mieszkańców, Przestrzeń, Relacje z otoczeniem.

Analizując zróżnicowania w poziomie rozwoju powiatów w 2016 roku należy podkreślić, iż najwyższe miejsca pod względem ogólnego wskaźnika rozwoju terytorialnego uzyskały powiaty grodzkie: Bielsko-Biała, Katowice oraz Gliwice i powiaty: cieszyński oraz pszczyński. Lider rankingu (Bielsko-Biała) odznacza się najwyższą pozycją w zakresie wskaźnika częściowego dotyczącego Szans rozwojowych mieszkańców, a drugą w stosunku do obszarów: Przestrzeń oraz Nowoczesna gospodarka. Wysokie miejsce Katowic to w największym stopniu efekt drugiej pozycji w zakresie wskaźników częściowych dla Szans rozwojowych mieszkańców i Relacji z otoczeniem. Zdecydowanie najwyższą pozycję w zakresie wskaźników częściowych dla obszarów: Przestrzeń i Relacje z otoczeniem odnotował powiat cieszyński. Gliwice notują z kolei najwyższy wynik w stosunku do obszaru Nowoczesna gospodarka.

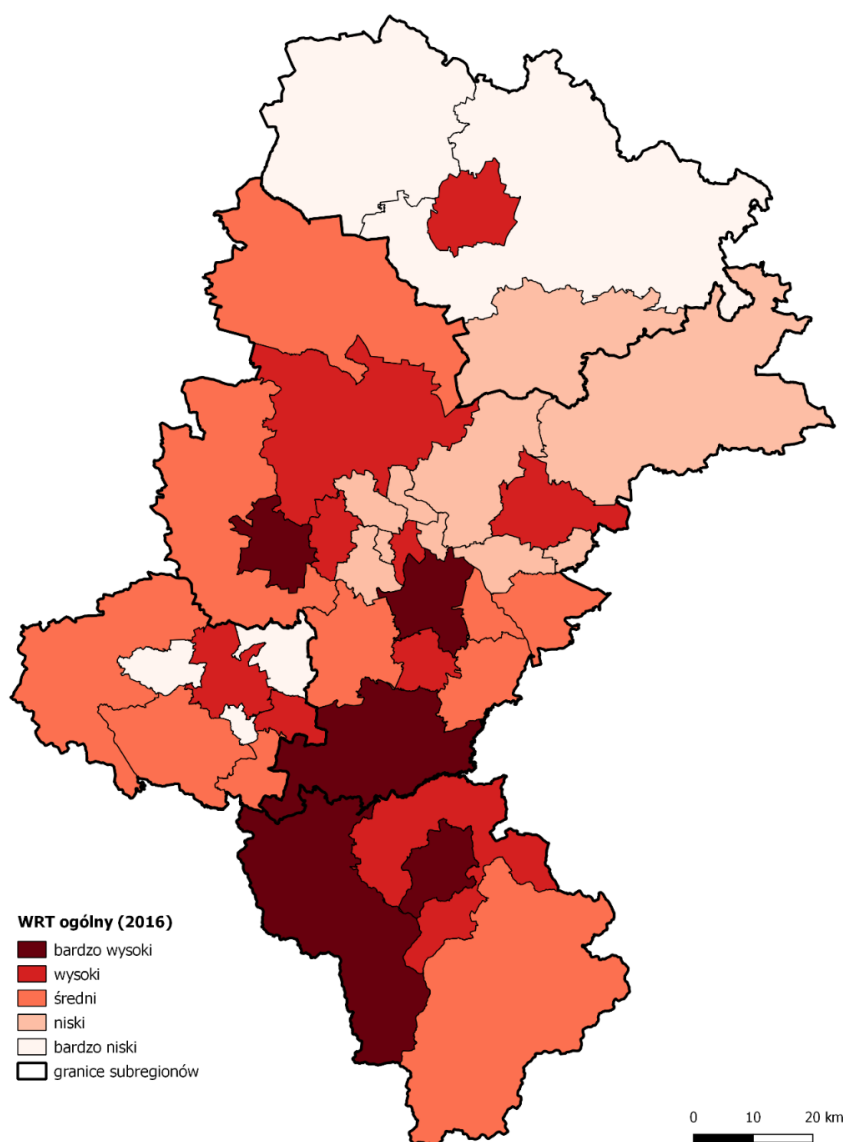
Relatywnie wysoki poziom rozwoju uzyskały także takie powiaty jak: Tychy, Żory, powiat bielski, Zabrze, Częstochowa, powiat tarnogórski, Rybnik, Dąbrowa Górnicza oraz Chorzów. Analizując wyniki dla wymienionych powiatów w zakresie określonych wskaźników częściowych należy wskazać w szczególności na: wysokie miejsce Tychów dla obszaru Nowoczesna gospodarka, wysoką pozycję Żor w obszarze Szanse rozwojowe mieszkańców, silną pozycję powiatu bielskiego w obszarze Przestrzeń oraz wysokie miejsce Częstochowy w odniesieniu do obszaru Relacje z otoczeniem.

⁷ Koncepcja wskaźnika rozwoju terytorialnego została pierwotnie opracowana w latach 2013-2015 w ramach badania prowadzonego przez Regionalne Centrum Analiz i Planowania Strategicznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego w związku z realizacją projektu pn. „**Rozwój efektywnego systemu monitoringu polityk publicznych w województwie śląskim**”. Wynikiem badania był raport: „*Moduł gospodarczy: Część I: Powiązania gospodarcze województwa śląskiego z zagranicą Część II: Regionalne mierniki rozwoju*”, Regionalne Centrum Analiz i Planowania Strategicznego, Katowice 2015.

Na przeciwnym biegunie w odniesieniu do uzyskanej wartości wskaźnika rozwoju terytorialnego znalazły się trzy powiaty, wśród których dwa obejmują typowo rolnicze tereny leżące w północnej części regionu (częstochoowski i kłobucki), a trzecim jest powiat rybnicki o wyraźnie przemysłowej charakterystyce.

Relatywnie niskie pozycje w rankingu ogólnego WRT osiągnęły powiaty obejmujące obszar Jury Krakowsko-Częstochowskiej (zawierciański i myszkowski) oraz powiat będziński. Ponadto niski poziom rozwoju charakteryzuje także miasta na prawach powiatu leżące w centralnej części Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii, a mianowicie: Rudę Śląską, Bytom, Świętochłowice, Piekary Śląskie, Siemianowice Śląskie oraz Sosnowiec.

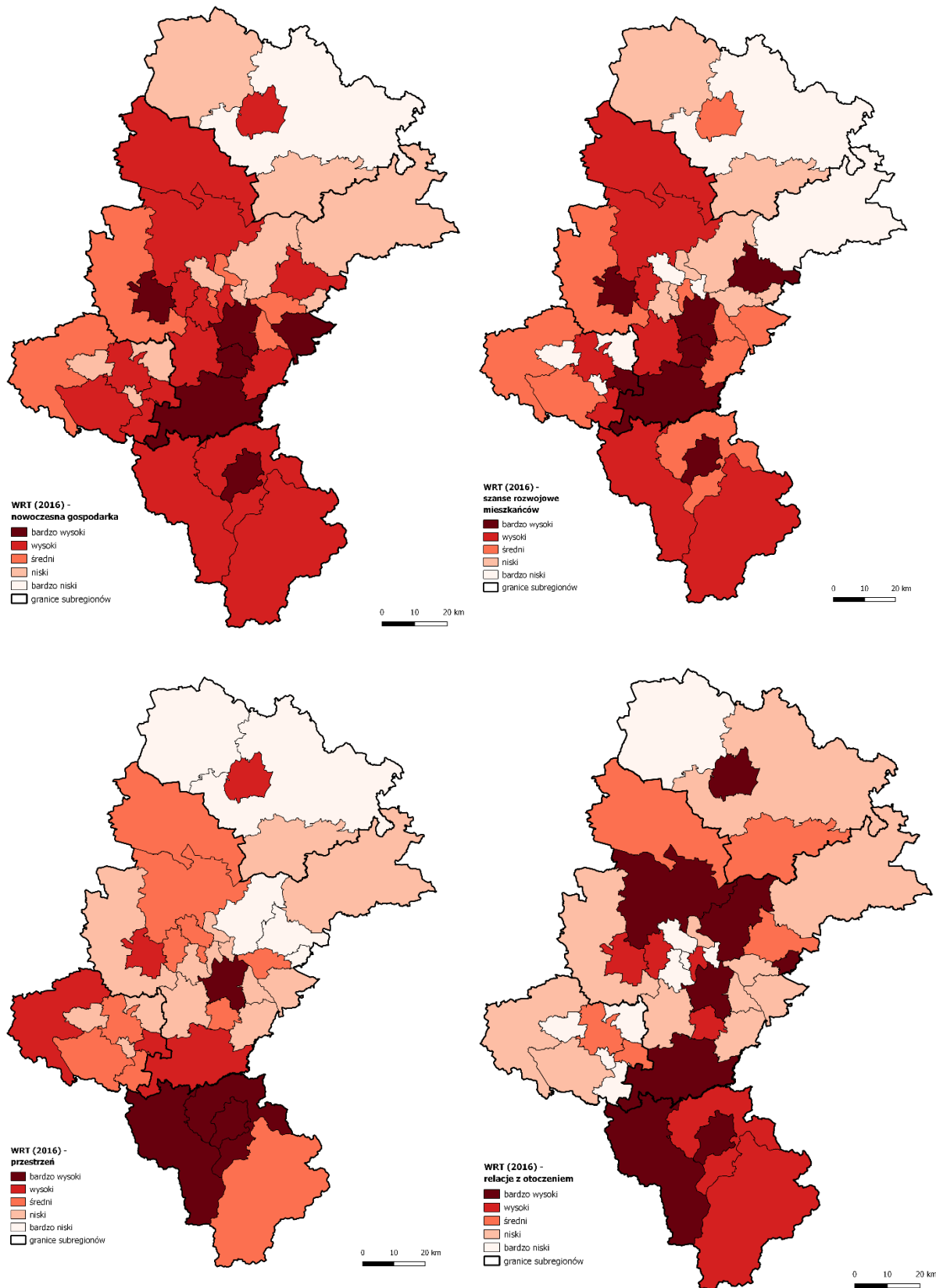
Mapa 3. WRT ogólny w powiatach województwa śląskiego w 2016 roku.⁸

Źródło: opracowanie własne.

⁸Wskaźnik WRT ogólny został zaprezentowany na mapie w podziale na 5 równych klas według następującej skali: b. wysoki (wartość wskaźnika: 0,5307 - 0,5664), wysoki (0,5664 - 0,6020), średni (0,6020 - 0,6377), niski (0,6377 - 0,6733), b. niski (0,6733 - 0,7090). Zgodnie z metodologią budowy wskaźnika jego niskie wartości oznaczają wysoką pozycję powiatu i odwrotnie wysokie wartości wskaźnika oznaczają niską pozycję powiatu w rankingu.

Mapa 4. WRT cząstkowy w powiatach województwa śląskiego w 2016 roku wg obszarów: szanse rozwojowe mieszkańców, nowoczesna gospodarka, przestrzeń i relacje z otoczeniem.

Źródło: opracowanie własne.

Wskaźniki cząstkowe WRT ukazują poziom rozwoju w powiatach województwa śląskiego w różnych aspektach życia społeczno-gospodarczego. W zakresie odnoszącym się do Nowoczesnej gospodarki pod uwagę brane są w największym stopniu wskaźniki odnoszące się do nakładów inwestycyjnych, rynku pracy, czy też edukacji. Najlepsze pozycje reprezentują miasta z centralnej części regionu, w szczególności: Katowice, Gliwice, Tychy i Jaworzno. Wysoko w rankingu plasują się także Żory, Bielsko-Biała oraz powiat pszczyński. Słabo w przypadku Nowoczesnej gospodarki wypadają powiaty północno-wschodniej części regionu. Jak pokazuje mapa najbardziej predystynowane do rozwijania Nowoczesnej gospodarki są obszary o najwyższym stopniu urbanizacji, z kolei najgorzej wypadają tereny o charakterystyce rolniczej.

Wskaźnik cząstkowy Szanse rozwojowe mieszkańców odzwierciedla m.in. wysokość dochodów mieszkańców, jakość kształcenia, dostępność do ośrodków opieki dla najmłodszych dzieci, stan rynku pracy, tendencje demograficzne, dostęp do instytucji ochrony zdrowia. Najlepsze pozycje w odniesieniu do tego wskaźnika cząstkowego WRT osiągają duże i silne miasta (Gliwice, Katowice, Bielsko-Biała) a także Dąbrowa Górnicza, Żory, Tychy i powiat pszczyński. Relatywnie dobrze kształtuje się sytuacja w powiatach ziemskich o wysokim udziale terenów zielonych (powiaty cieszyński, żywiecki, tarnogórski, czy lubliniecki). Najgorsze wartości tego wskaźnika cząstkowego osiągnięte były w powiatach: rybnickim, częstochowskim, zawierciańskim oraz w Bytomiu i Siemianowicach Śląskich.

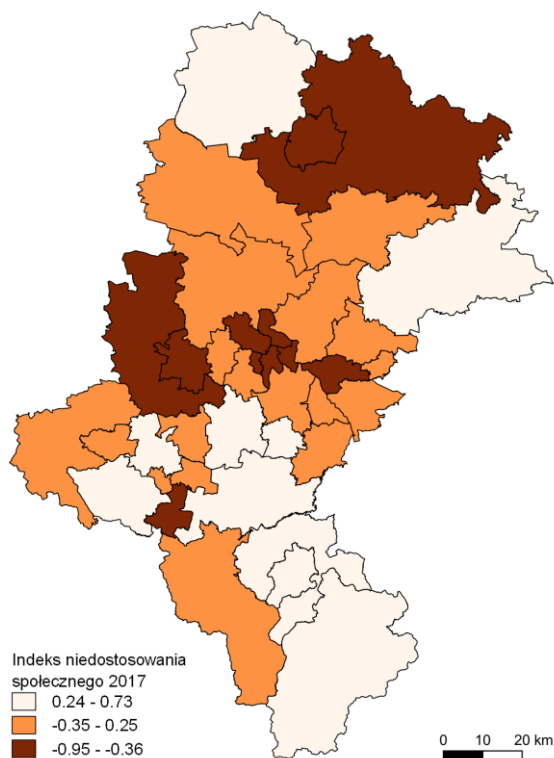
Wskaźnik cząstkowy odnoszący się do Przestrzeni wyznaczany jest m.in. w oparciu o czynniki środowiskowe (odpady, zanieczyszczenia środowiska, wykorzystanie sieci komunalnych). Ponadto wskaźnik ten uwzględnia dostępność do mieszkań, infrastrukturę drogową czy też poziom wydatków inwestycyjnych. Najlepiej klasyfikowane w zakresie wskaźnika cząstkowego WRT Przestrzeń są powiaty południowej części regionu, w szczególności bielski i cieszyński oraz miasto Bielsko-Biała. Dobrze przedstawia się również sytuacja w stolicy województwa – Katowicach. Zdecydowanie najslabiej wypada pod tym względem północ województwa.

Wskaźnik cząstkowy pokazujący relacje z otoczeniem skonstruowany został na bazie wskaźników odnoszących się do ruchu turystycznego, danych dotyczących migracji mieszkańców, czy też odnoszących się do działalności kulturalnej. W powyższym zakresie prym wiodą duże miasta subregionalne: Katowice, Bielsko-Biała i Częstochowa oraz powiaty: cieszyński, pszczyński, tarnogórski i będziński. Najslabiej wypadają powiaty kłobucki i rybnicki oraz miasta wchodzące w skład Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii ulokowane w jej centralnej części: Bytom, Ruda Śląska, Siemianowice Śląskie i Świętochłowice. Mapa odnosząca się do wskaźnika cząstkowego Relacje z otoczeniem pokazuje, że najlepsze rezultaty dotyczą powiatów leżących na osi północ-południe, podczas gdy gorsze wyniki osiągają powiaty zajmujące wschodnie i zachodnie krańce regionu.

INDEKS NIEDOSTOSOWANIA SPOŁECZNEGO⁹

Mapa 5. Indeks niedostosowania społecznego w powiatach województwa śląskiego w 2017 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach oraz Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

Siemianowice Śląskie i Świętochłowice. Porównanie z rokiem 2012 wykazuje też trwałość odwrotnego zjawiska. Niski poziom niedostosowania społecznego był widoczny w obu badanych latach w takich

Syntetyczny indeks tego rodzaju umożliwia ukazanie poziomu przestrzennego zróżnicowania tak skomplikowanego i złożonego zjawiska jakim jest niedostosowanie społeczne¹⁰.

W województwie śląskim w 2017 r. wysoki poziom niedostosowania społecznego notowały dwa powiaty subregionu północnego (Częstochowa i powiat częstochowski)¹¹, Jastrzębie-Zdrój w subregionie zachodnim oraz powiaty z subregionu centralnego (Gliwice i powiat gliwicki¹², Bytom, Chorzów, Piekary Śląskie, Siemianowice Śląskie, Sosnowiec oraz Świętochłowice). Z kolei niski poziom niedostosowania widoczny był w powiecie kłobuckim w subregionie północnym, w Rybniku oraz powiecie wodzisławskim w subregionie zachodnim, w Tychach oraz powiatach: mikołowskim, pszczyńskim i zawierciańskim w subregionie centralnym, a także w większości powiatów subregionu południowego (tj. Bielsko-Biała, powiat bielski oraz żywiecki).

Ze względu na zmianę metody kategoryzacji powiatów występują pewne trudności w porównywaniu wyników w czasie. Jednakże pomimo tego faktu oraz zauważalnego zmniejszonego zróżnicowania powiatów pod względem skali badanych zjawisk społecznych widać trwałość negatywnej sytuacji w takich graniczących ze sobą miastach jak: Chorzów,

⁹ Koncepcja wskaźnika niedostosowania społecznego, podobnie jak wskaźnika rozwoju terytorialnego, została pierwotnie opracowana w latach 2013-2015 w ramach badania prowadzonego w związku z realizacją projektu pn. „Rozwój efektywnego systemu monitoringu polityk publicznych w województwie śląskim” przez Regionalne Centrum Analiz i Planowania Strategicznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego. Głównym celem badania niedostosowania społecznego w województwie śląskim było opracowanie syntetycznego indeksu ukazującego poziom niedostosowania społecznego w postaci jednej liczby przyporządkowanej do określonego terytorium. Wynikiem badania był raport: „Moduł gospodarczy: Część I: Aktywność społeczna w województwie śląskim Część II: Niedostosowanie społeczne w województwie śląskim”, Regionalne Centrum Analiz i Planowania Strategicznego, Katowice 2015.

¹⁰ Indeks niedostosowania społecznego liczony dla roku 2017 zmienił nieco swój wymiar metodologiczny w stosunku do tego liczonego dla roku 2012.

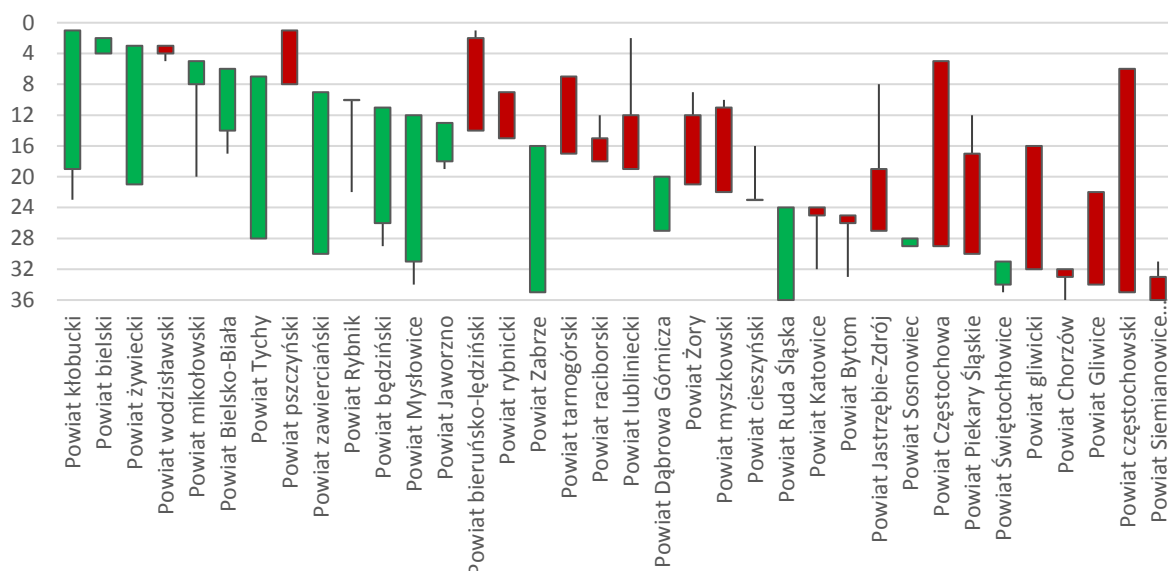
¹¹ Dane pozyskane z KWP w Katowicach były podane łącznie dla powiatu częstochowskiego i Częstochowy, rozdzielanie ich zostało dokonane na podstawie założeń przybliżonych w rozdziale dot. metodologii w „Moduł społeczny”, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2015.

¹² Dane pozyskane z KWP w Katowicach były podane łącznie dla powiatu gliwickiego i Gliwic, rozdzielanie ich zostało dokonane na podstawie założeń przybliżonych w rozdziale dot. metodologii w „Moduł społeczny”, Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, Katowice 2015.

powiatach jak: powiat mikołowski, powiat pszczyński, powiat bielski, powiat wodzisławski oraz w miastach Rybnik i Bielsko-Biała.

Dla pokazania zmian w zakresie niedostosowania społecznego w województwie śląskim przeanalizowano zmiany w zajmowanej przez powiaty pozycji pod względem wartości indeksu niedostosowania społecznego w latach 2012, 2015 i 2017.

Rysunek 6 Pozycja powiatów województwa śląskiego wg indeksu niedostosowania społecznego w latach 2012-2017.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach oraz Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

Najbardziej dotkliwe zmiany w przeciwnym kierunku dotyczyły powiatu częstochowskiego (spadek o 29 pozycji) i miasta Częstochowa (spadek o 24 pozycje). Znacząco pogorszyła się sytuacja w zakresie niedostosowania społecznego także w Gliwicach oraz powiecie gliwickim, jak również w Piekarach Śląskich.

W 2017 roku wśród powiatów o najlepszej pozycji w zakresie niedostosowania społecznego, (tj. takich gdzie niedostosowanie jest relatywnie niewielkim problemem) znalazły się m.in. powiat kłobucki i powiat żywiecki – oba zanotowały bardzo dużą poprawę w tym zakresie w porównaniu do roku 2012, zyskując po 19 pozycji w rankingu (na 36 powiatów). Oprócz dwóch wymienionych bardzo poprawiły swą pozycję w badanym okresie także Tychy, powiat zawierciański, powiat będziński, Mysłowice oraz Zabrze (poprawa pozycji o 15 do 21 miejsc).

PRZEMYSŁY KREATYWNE

Na województwo śląskie przypada istotny odsetek instytucji kultury w Polsce, ale za sprawą dużego zagęszczenia ludności nie jest ich tak wiele w przeliczeniu na mieszkańca. Wydatki samorządów (zwłaszcza na poziomie miast i gmin) na kulturę w województwie w przeliczeniu na mieszkańca są niskie w porównaniu z całością kraju. Struktura wydatków na instytucje kultury w województwie jest podobna jak w całym kraju. Większość instytucji kultury w regionie znajduje się w 4 aglomeracjach określonych w Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego. Na zabytki województwa składa się przede wszystkim architektura mieszkalna i poprzemysłowa. W sektorze wydawniczym, w porównaniu do rynku krajowego, wydawcy z województwa śląskiego specjalizują się w tygodnikach i wydawnictwach popularnych. Następuje wzrost liczby miejsc w kinach przy jednoczesnym spadku liczby kin za sprawą zastępowania mniejszych podmiotów multipleksami.

Choć aż 10% podmiotów kreatywnych w Polsce ma siedzibę w regionie, to na 1 000 mieszkańców przypada ich jedynie 2,9, w porównaniu z krajową średnią 3,4 – jest to zjawisko charakterystyczne dla obszarów gęsto zaludnionych. Podmioty te są silnie skoncentrowane w aglomeracjach (76%) – jedynie w województwie mazowieckim koncentracja jest silniejsza. Najliczniejsze są podmioty z branży reklamowej, a także zajmujące się architekturą, działalnością wydawniczą oraz instytucje kultury i twórcy. Do otoczenia sektora kreatywnego zaliczono szkoły i środowisko naukowe, podmioty sportowo-rekreacyjne i organizacje pozarządowe zajmujące się kulturą. Liczba podmiotów z otoczenia (w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców) i ich koncentracja kształtuje się podobnie jak liczebność i rozmieszczenie samych podmiotów kreatywnych, z przewagą Aglomeracji Bielskiej.

Istniejące już i powstające zaadaptowane obiekty oraz szlaki (np. Szlak Zabytków Techniki Województwa Śląskiego, Skansen Górniczy „Królowa Luiza”, Zabytkowa Kopalnia Węgla Kamiennego „Guido”, Szyb Wilson, Muzeum Śląskie etc.), to doskonały fundament dla dalszego promowania regionu, jako wyjątkowego na mapie Europy miejsca dziedzictwa przemysłowego. Liczne rewitalizacje tych obiektów (łatwość uzyskania wsparcia samorządowego lub unijnego – w ramach programów dotujących dziedzictwo regionalne i europejskie) zarówno na cele publiczne, jak i prywatne, są ogromnym atutem dla dalszego inwestowania w rozwój turystyki miejskiej na terenie województwa śląskiego.

SZLAKI TEMATYCZNE

Jednym z najbardziej znanych szlaków tematycznych w województwie śląskim jest Szlak Zabytków Techniki Województwa Śląskiego obejmujący obiekty dziedzictwa poprzemysłowego. Stanowi on markowy produkt turystyczny prezentujący najważniejsze, ze względu na walory turystyczne, historyczne i architektoniczne, różnego rodzaju obiekty industrialne województwa. Zabytki Szlaku są związane z historią regionu oraz przemysłem, w szczególności z tradycją górniczą i hutniczą, kolejnictwem, energetyką, łącznością, produkcją wody, a także z przemysłem spożywczym¹³. Szlak odgrywa nie tylko znaczącą rolę turystyczną, ale i promocyjną dla poszczególnych atrakcji oraz całego regionu, ukazując część jego tożsamości i charakter. Można zatem uznać, iż zawiera on w sobie zarówno elementy przeszłości regionu, zachodzące w nim przemiany, jak i współczesne oblicze.

Obecnie w skład Szlaku wchodzi 42 obiekty, z których najwięcej zlokalizowanych jest w centralnej części województwa. Do najbardziej znanych z nich można zaliczyć Kopalnię Guido i Sztolnię Królowa Luiza w Zabrze, osiedle górnicze w Nikiszowcu oraz Muzeum Śląskie w Katowicach. Na szczególną uwagę zasługuje Zabytkowa Kopalnia Srebra i Sztolnia Czarnej Pstrągi w Tarnowskich Górach – zabytki wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Unikatowa jest też kultura związana z

---

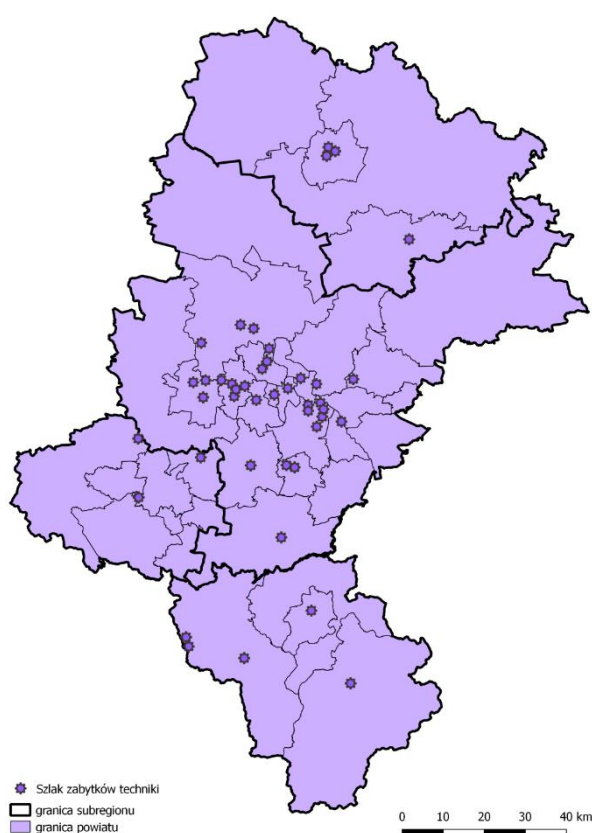
¹³ <https://www.zabykitechniki.pl/Pokaz/27320/opis-szlaku>.

browarnictwem, w ramach której udostępniono takie obiekty muzealne jak: Muzeum Tyskich Browarów Książęcych, Muzeum Browaru Żywiec oraz Browar Zamkowy w Cieszynie.

Od 2010 r. organizowane jest co roku w czerwcu święto Szlaku Zabytków Techniki – Industriada, która stanowi najważniejszy i największy w Polsce festiwal promujący dziedzictwo przemysłowe. To jedyny tego typu festiwal w Europie Środkowo-Wschodniej a drugi pod względem wielkości w Europie w ogóle, prezentujący dziedzictwo przemysłowe. Główna część imprezy trwa jeden dzień i odbywa się na terenie obiektów Szlaku w kilkudziesięciu miastach województwa.

Na terenie regionu istnieje również Szlak Architektury Drewnianej, skupiający 94 zabytkowe obiekty i zespoły architektoniczne. Szlak liczy około 1 060 km¹⁴ i składa się z pięciu pętli. Na trasie szlaku znajdują się zarówno liczne obiekty sakralne (drewniane kościoły), jak i karczmy, chałupy, leśniczówki, młyny itp. Prowadzi on także do skansenów.

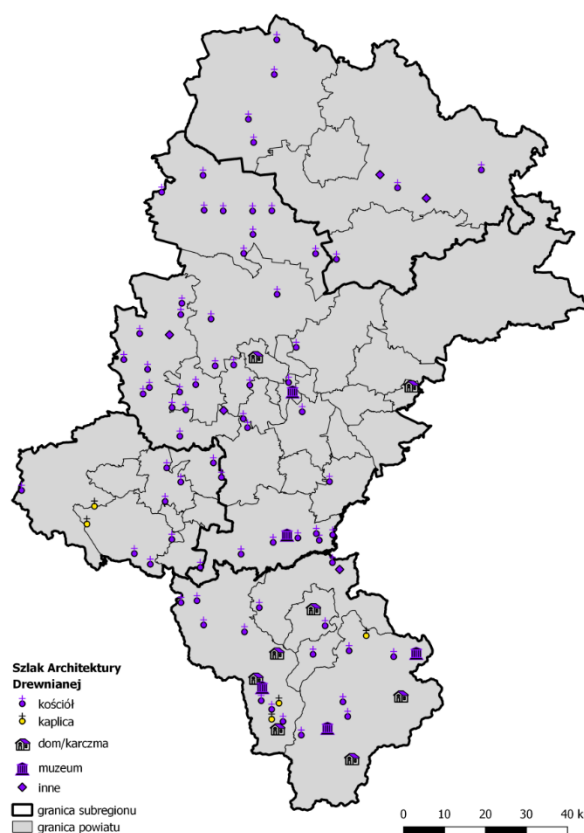
Mapa 6. Szlak Zabytków Techniki w województwie śląskim.

☆ Szlak zabytków techniki
□ granica subregionu
□ granica powiatu

0 10 20 30 40 km

Mapa 7. Szlak Architektury Drewnianej w województwie śląskim.

Szlak Architektury Drewnianej
● kościół
● kaplica
🏠 domy/karczma
🏛️ muzeum
◆ inne
□ granica subregionu
□ granica powiatu

0 10 20 30 40 km

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://www.slaskie.travel>

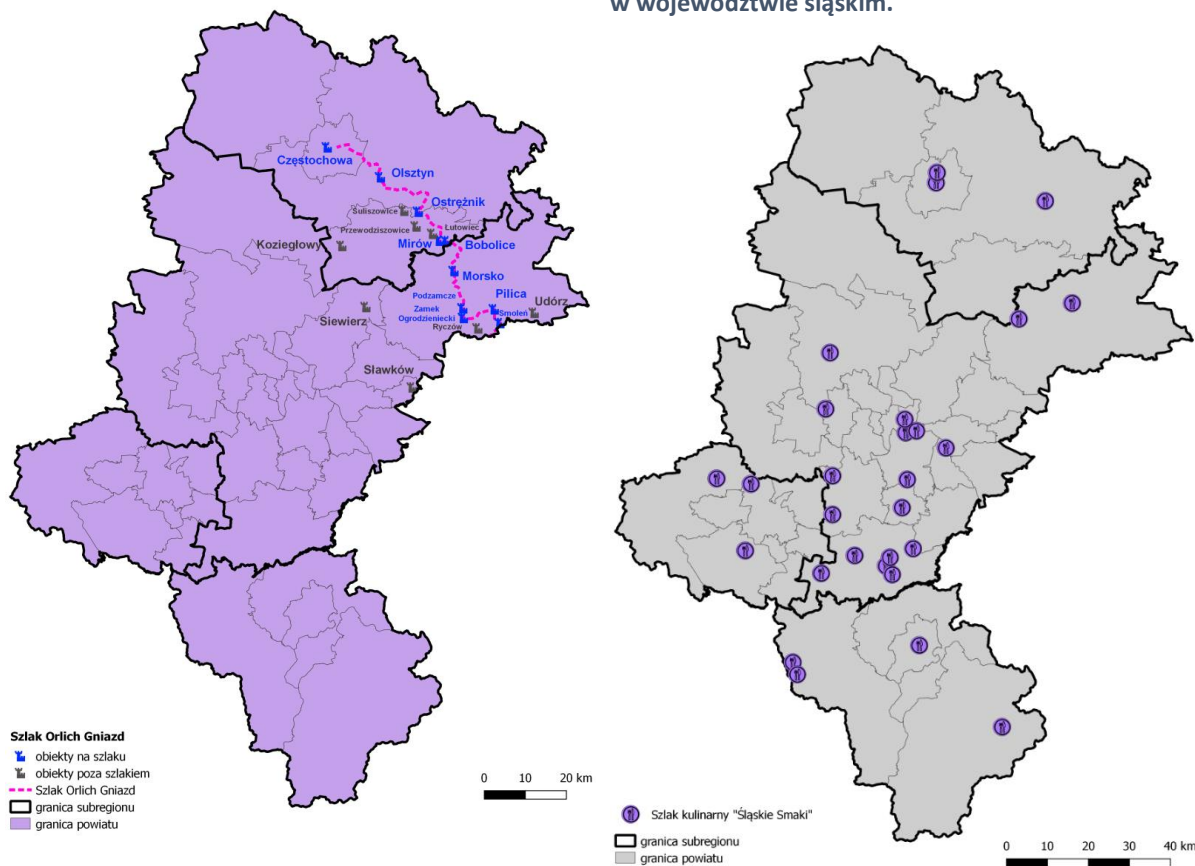
Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://www.slaskie.travel>

Kolejnym szlakiem jest Szlak Orlich Gniazd skupiający zamki i ruiny warowni, które położone są na wzgórzach Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Nazwa wynika z położenia atrakcji pośród skał wapiennych na szczytach wzniesień. Szlak wyróżnia się szczególną malowniczością, znajdują się na nim nie tylko zamki, ale i zabytkowe budowle sakralne oraz wytwory przyrody. Aktualnie szlak rozciąga się na większości obszaru Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej i dzięki rozwiniętej infrastrukturze oferuje szeroki wachlarz form spędzania czasu (np. jazda na rowerze, wspinaczka, zwiedzanie jaskiń, spacer, narty). Szlakiem opiekuje się Związek Gmin Jurajskich.

¹⁴ <https://www.slaskie.travel/>.

W województwie funkcjonuje też Szlak Kulinaryny „Śląskie Smaki”, który tworzy 29 restauracji i lokali gastronomicznych. Serwują one tradycyjne potrawy kuchni regionalnej: śląskiej, jurajskiej, zagłębiowskiej oraz beskidzkiej. O jego znaczeniu świadczy zapisanie na Liście Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi 138 produktów¹⁵. W ramach tego szlaku tematycznego są organizowane imprezy kulinarne (np. Festiwal „Śląskie Smaki”). W regionie jest organizowanych ok. 25 wydarzeń promujących regionalne kulinaria.

Mapa 8. Szlak Orlich Gniazd w województwie śląskim. Mapa 9. Szlak Kulinaryny „Śląskie Smaki” w województwie śląskim.

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://www.slaskie.travel>

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://www.slaskie.travel>

Przez województwo śląskie przebiegają także szlaki religijne (np. Droga św. Jakuba, Szlak Papieski). W regionie znajduje się wiele znanych miejsc kultu religijnego oraz miejsc pielgrzymkowych, z których najważniejsze jest Sanktuarium na Jasnej Górze w Częstochowie, nazywane „duchową stolicą Polski” oraz Sanktuarium Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej w Piekarach Śląskich wraz ze Wzgórzem Kalwaryjskim.

WOJEWÓDZKIE INSTYTUCJE KULTURY

Mając na uwadze rozwój przemysłów spędzania czasu wolnego poza licznymi muzeami, galeriami czy domami kultury prowadzonymi przez gminy wskazać należy podmioty o randze i charakterze regionalnym i ponadregionalnym prowadzonym przez wojewódzkie instytucje kultury. Województwo Śląskie jest organem założycielskim dla następujących instytucji kultury:

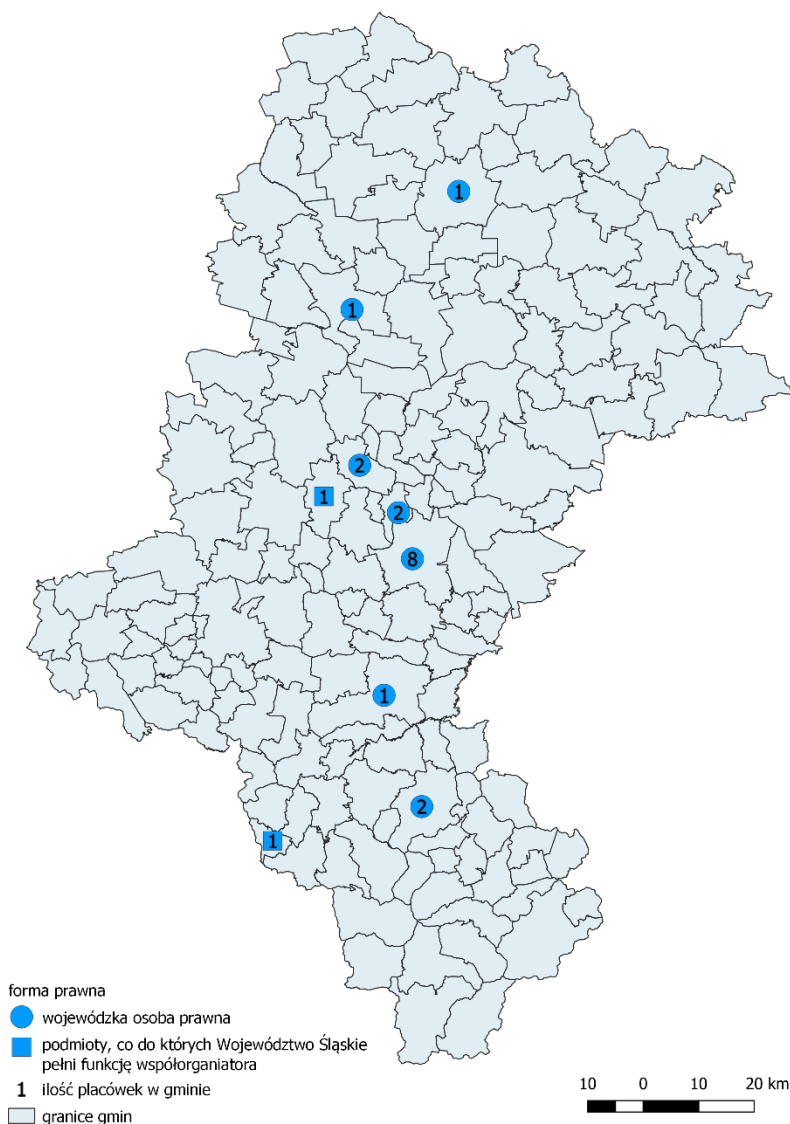
- Teatr Śląski im. St. Wyspiańskiego w Katowicach,
- Teatr Rozrywki w Chorzowie,
- Opera Śląska w Bytomiu,

¹⁵ Program Rozwoju Turystyki w Województwie Śląskim 2020+.

- Filharmonia Śląska im. H.M. Góreckiego w Katowicach,
- Zespół Pieśni i Tańca „Śląsk” im. St. Hadyny w Koszęcinie,
- Instytucja Filmowa „Silesia-Film” w Katowicach,
- Muzeum Śląskie w Katowicach,
- Muzeum Górnośląskie w Bytomiu,
- Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie”,
- Muzeum Historyczne w Bielsku-Białej,
- Muzeum Zamkowe w Pszczynie,
- Instytucja Kultury Ars Cameralis Silesiae Superioris Górnośląski Festiwal Sztuki Kameralnej,
- Biblioteka Śląska w Katowicach,
- Regionalny Ośrodek Kultury w Bielsku-Białej,
- Regionalny Ośrodek Kultury w Częstochowie,
- Regionalny Instytut Kultury w Katowicach,
- Śląskie Centrum Wolności i Solidarności.

Ponadto pełni rolę współorganizatora dla Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze oraz Zamku w Cieszynie.

Mapa 10. Instytucje kultury w województwie śląskim.

Źródło: opracowanie własne.

Na terenie województwa funkcjonują także liczne parki rozrywki, które działają głównie w obszarze turystyki weekendowej i rekreacyjnej. Możemy do nich zaliczyć: Legendię Śląskie Wesołe Miasteczko w Chorzowie, TWINPIGS – Westernowy Park Rozrywki w Żorach, Dream Park w Ochabach, Park Rozrywki Ogrodzieniec, Górski Park Równica czy też Park Miniatur Sakralnych w Częstochowie.

W centralnej części GZM zlokalizowany jest jeden z największych w Europie zespołów wypoczynkowo-rekreacyjno-rozrywkowych – Park Śląski, który wyróżnia się dużym zróżnicowaniem atrakcji. Oprócz atrakcyjnej zielonej przestrzeni znajdują się w nim także m.in.: Legendia Śląskie Wesołe Miasteczko, Śląski Ogród Zoologiczny, Planetarium i Obserwatorium Astronomiczne, Stadion Śląski, Muzeum Górnośląski Park Etnograficzny, kolejka linowa „Elka”. Istotną częścią oferty są wydarzenia kulturalne.

PARK ŚLĄSKI

Park Śląski jest spółką akcyjną ze 100% udziałem Województwa Śląskiego, dlatego też wszelkie podejmowane działania na terenie parku są przedmiotem zainteresowania Zarządu Województwa Śląskiego. W kwietniu 2018 r. Zarząd Województwa Śląskiego dokonał identyfikacji projektu pn. „Modernizacja Parku Śląskiego” realizowanego przez Wojewódzki Park Kultury i Wypoczynku S.A., który zostanie sfinansowany ze środków zwróconych z Inicjatywy JESSICA. Zadania, które składają się na modernizację Parku Śląskiego są to działania o szczególnym znaczeniu dla regionu i ściśle odpowiadające na potrzeby jego mieszkańców. W zakresie rozwoju obszarów miejskich obejmują szeroko rozumianą rewitalizację infrastruktury i obiektów parkowych. Łączna szacowana wartość inwestycji wynosi ponad 226 mln zł. Natomiast należy wskazać jeszcze dwa ważne przedsięwzięcia inwestycyjne, które będą realizowane na terenie Parku Śląskiego, dla których znaleziono inne źródło finansowania. Mowa tutaj o Hali Wystawowej „Kapelusz” oraz o Planetarium Śląskim.

Zabytkowa Hala Wystawowa „Kapelusz” uzyskała dofinansowanie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Śląskiego na lata 2014–2020. Wartość realizowanego projektu wynosi ponad 21 mln. Projekt będzie realizowany od maja 2018 r. do czerwca 2020 r. Natomiast kolejną dużą realizacją na terenie parku jest projekt pn. „Planetarium – Śląski Park Nauki. Modernizacja i rozbudowa Planetarium Śląskiego w Chorzowie”. Przedsięwzięcie realizowane będzie w ramach RPO WSL 2014–2020. Szacowaną wartość projektu określono na poziomie 99 mln zł z czego wkład UE określono na 83 mln zł. Projekt ma na celu rozszerzenie działalności popularyzatorsko-edukacyjnej Planetarium Śląskiego w dziedzinie astronomii, sejsmologii i meteorologii. Rozszerzenie tej działalności jest możliwe poprzez modernizację i rozbudowę stanu istniejącego.

Województwo Śląskie posiada walory naturalne oraz bogatą bazę turystyczno-rekreacyjną, lecz jej wykorzystanie jest w dalszym ciągu niewystarczające. Badania wizerunkowe w dalszym ciągu pokazują, że region jest raczej rzadko wybierany jako destynacja na wyjazd związany z wypoczynkiem. Analiza podróży wykonanych na terenie województwa śląskiego również potwierdza trend krótkich podróży, przede wszystkim o charakterze biznesowym. W 2015 r. 64% wyjazdów Polaków na teren śląskiego kwalifikowało się jako wyjazdy krótkookresowe. Region wciąż nie jest postrzegany jako miejsce atrakcyjne do spędzania dłuższego wypoczynku i w dalszym ciągu kojarzy się głównie z kopalniami i przemysłem. Dodatkowo w świadomości potencjalnych turystów charakteryzuje się zanieczyszczonym środowiskiem.¹⁶

---

¹⁶ BADANIE SFERY WIZERUNKOWEJ I TURYSTYCZNEJ WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO. Raport końcowy. Badanie realizowane na zlecenie Śląskiej Organizacji Turystycznej, Wykonawca badania firma Biostat; termin realizacji: listopad 2016 -styczeń 2017 r.

REKOMENDACJE Z EWALUACJI¹⁷

W ramach prowadzonych badań ewaluacyjnych realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 przygotowano zestaw rekomendacji obejmujących różne aspekty rozwoju województwa i realizacji dokumentu. Poniższe zestawienie najczęściej powtarzających się zagadnień.

Obszar	Rekomendacje
Niska jakość powietrza	Należy kontynuować wsparcie skierowane na ograniczenie emisji CO ₂ oraz eliminacji pyłów zawieszonych.
Niska jakość powietrza	Dla powodzenia przedsięwzięć reprezentujących typy projektów dotyczące produkcji i wykorzystania energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych oraz likwidacji niskiej emisji, podstawowe znaczenie ma zapewnienie odpowiedniej podaży środków finansowych, które pozwolą na zdyskontowanie dużego zainteresowania wsparciem oraz które będą odzwierciedlać rzeczywiste zapotrzebowanie w województwie śląskim na działania w obszarze energetyki i ochrony środowiska (ze szczególnym uwzględnieniem jakości powietrza oraz produkcji energii ze źródeł odnawialnych).
Niska jakość powietrza	Aktualne pozostają potrzeby w zakresie poprawy jakości powietrza, która jest ściśle powiązana z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii, powyższe wskazuje, iż uzasadnione jest przeznaczenie dodatkowych środków na Działanie 4.1. RPO WSL 2014-2020 – Odnawialne źródła energii. Tego rodzaju wsparcie jest spójne z innymi działaniami podejmowanymi przez władze regionu w celu wypracowania odpowiednich instrumentów mających na celu obniżenie emisji zanieczyszczeń.
Gospodarka odpadami	Z uwagi na dużą gęstość zaludnienia, a także przemysłowy charakter województwa śląskiego konieczne jest zainicjowanie działań zmierzających do racjonalizacji gospodarki odpadami, a w szczególności do ograniczenia ilości deponowanych w środowisku odpadów. Poprzez zmniejszenie ilości zanieczyszczeń odprowadzanych do wód i gruntów, budowę systemu oczyszczalni ścieków, ograniczanie zanieczyszczeń powierzchniowych gruntów.
B+R i innowacje	Wskazuje się aby w przypadku wsparcia dla MŚP dofinansowywać działania sprzyjające wzrostowi zastosowania innowacji technologicznych i procesowych w przedsiębiorstwach.
B+R i innowacje	Wsparcie kierowane do sektora B+R nie powinno ograniczać się wyłącznie do wyznaczonych inteligentnych specjalizacji regionu. Zawężenie wsparcia do obszaru inteligentnych specjalizacji osłabia popyt na wsparcie w sektorze przedsiębiorstw, ponieważ potencjał regionu w zakresie wskazanych inteligentnych specjalizacji w większym stopniu dotyczył sektora B+R (który nie jest w stanie wchłonąć skierowanych do niego środków), w mniejszym zaś sektora przedsiębiorstw.

¹⁷ Ewaluacja ex post Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013 – podsumowanie realizacji i efektów Programu, Katowice 2016.

Ewaluacja mid-term dotycząca postępu rzeczowego RPO WSL 2014-2020 oraz wkładu Programu w realizację unijnej strategii EU 2020 dla potrzeb przeglądu śródkresowego, Katowice 2019.

Analiza zapotrzebowania na „białe i zielone miejsca pracy” w województwie śląskim oraz wskazanie branż kreujących miejsca pracy w odniesieniu do wsparcia oferowanego w ramach RPO WSL na lata 2014-2020, Katowice 2015.

B+R i innowacje	Zwiększenie wsparcia innowacyjnych przedsiębiorstw w ramach Działania 3.2. RPO WSL 2014-2020 – Innowacje w MŚP pozwoli na zmianę tendencji i przyczyni się do realizacji celu unowocześnienia śląskiej gospodarki.
„Zielone miejsca pracy”	Działania proekologiczne, podejmowane są bardzo rzadko przez przedsiębiorców z województwa śląskiego, gdyż wiąże się to z nakładami finansowymi. Działania takie podejmowane są wówczas, gdy przynoszą przedsiębiorcom korzyści finansowe, na przykład zmniejszenie kosztu wywozu śmieci czy ich utylizacji. Regulacje prawne wymuszają również na właścicielach firm zachowania mające na celu zmniejszenie negatywnego oddziaływania na środowisko. Przed podjęciem działań mających na celu zwiększenie wiedzy pracowników w zakresie kompetencji potrzebnych na „zielonych miejscach pracy”, najpierw należałoby wygenerować popyt na kwalifikacje tego rodzaju.
„Zielone miejsca pracy”	„Zielone miejsca pracy” powstawać powinny w branżach i zawodach związanych z energetyką (sekcja D), transportem (sekcja H), budownictwem (sekcja F), recyklingiem (sekcja E) i rolnictwem (sekcja A). Zawody bezpośrednio związane z ochroną środowiska to kierownicy w górnictwie, przemyśle, budownictwie i dystrybucji, inżynierowie inżynierii środowiska, inżynierowie pokrewni, specjaliści do spraw higieny, bezpieczeństwa pracy i ochrony środowiska.
Rewitalizacja	Wyniki badań wskazały, że przeznaczona pula środków na lokalne działania rewitalizacyjne w ramach RPO WSL 2007-2013 była niewystarczająca by zaspokoić wszystkie potrzeby w tym zakresie. Projekty rewitalizacyjne ukierunkowane były głównie na osiągnięcie celów infrastrukturalnych, z mniejszym ukierunkowaniem beneficjentów na osiąganie efektów społecznych. Wykazano również, że projekty rewitalizacyjne często miały charakter fragmentaryczny i nie podejmowały w sposób całościowy przeprowadzenia programu rewitalizacji określonych obszarów zdegradowanych. Zarekomendowano, aby w okresie 2014-2020 zwiększyć wymagania co do jakości i całościowego charakteru programów rewitalizacyjnych oraz wybierać projekty uwzględniające w pełni treść tych programów.
Uzbrojenie terenów inwestycyjnych	Badania ewaluacyjne wskazały za jedno z najbardziej skutecznych działań poddziałanie 1.1.1 Infrastruktura rozwoju gospodarczego, które miało na celu uzbrojenie terenów inwestycyjnych. Poddziałanie to wpłynęło istotnie na wzrost liczby inwestycji w regionie oraz charakteryzowało się wysoką efektywnością kosztową jeżeli chodzi o tworzenie miejsc pracy. Dzięki temu poddziałaniu powstało 622 hektarów terenów inwestycyjnych względem 250 zakładanych.
Kulturalna transformacja	Odtworzenie i logika interwencji RPO WSL 2007-2013, w tym poszczególnych priorytetów wskazała na niedostatecznie wypromowane produkty turystyczne, które mogą przesądzać o konkurencyjności produktu turystycznego regionu – czyli jego dziedzictwa industrialnego oraz walorów dziedzictwa związanych ze śląskim regionalizmem. Rekomenduje się na obecny okres programowania przede wszystkim wspieranie dalszych działań na rzecz wzmocnienia śląskiego regionalizmu i tych elementów dziedzictwa kulturowego regionu, które decydują o jego wyjątkowości i wzmocniają tożsamość mieszkańców.

POTENCJAŁY I BARIERY ROZWOJOWE

DEMOGRAFICZNE I SPOŁECZNE

- + Duży potencjał demograficzny skoncentrowany głównie wokół Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii i Aglomeracji: Bielskiej, Częstochowskiej i Rybnickiej.
- + Największa gęstość zaludnienia w kraju.
- + Najwyższy wskaźnik urbanizacji w kraju.
- Silne procesy depopulacyjne, w szczególności duży wpływ negatywnych ruchów migracyjnych.
- Starzenie się społeczeństwa.
- Wyludnianie się miast.
- Koncentracja negatywnych zjawisk społecznych na obszarach miejskich usytuowanych w Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii oraz w części powiatów granicznych województwa.
- Niska aktywność zawodowa mieszkańców województwa oraz niski poziom wskaźnika zatrudnienia.

GOSPODARCZE

- + Duży potencjał gospodarczy i zaawansowane procesy restrukturyzacyjne.
- + Wysoka atrakcyjność inwestycyjna regionu.
- + Dywersyfikacja struktury gospodarczej regionu, wzrost znaczenia sektora usług, w tym sektora oferty spędzania czasu wolnego oraz rozwój przemysłów kreatywnych wykorzystujących siłę i zasięg oddziaływania obiektów kulturalnych.
- + Wyznaczona ścieżka rozwoju innowacyjności i rozwoju technologicznego regionu.
- Malejący udział gospodarki województwa śląskiego w tworzeniu PKB kraju.
- Niskie tempo przyrostu PKB na 1 mieszkańca.
- Znaczny udział sektora wydobywczego w gospodarce regionu wymagający działań modernizacyjnych.
- Niski udział OZE w produkcji energii.
- Niski poziom nakładów na działalność B+R.

PRZESTRZENNE I ŚRODOWISKOWE

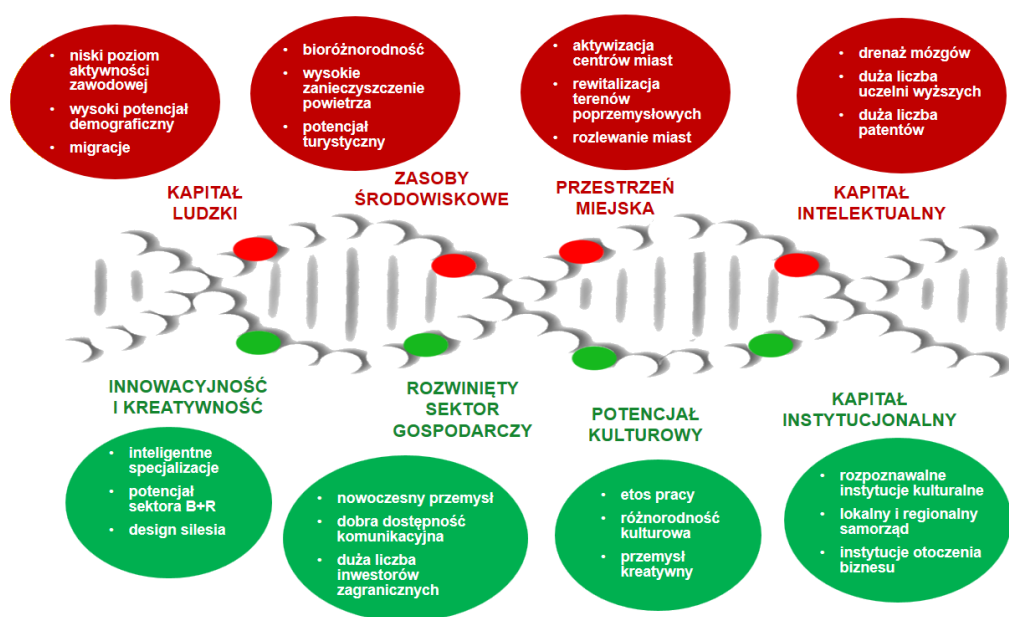
- + Konsekwentna polityka poprawy jakości środowiska, w tym jakości powietrza.
- + Trwające procesy rewitalizacji i rekultywacji terenów zdegradowanych i poprzemysłowych.
- + Zadaptowane obiekty poprzemysłowe oraz tworzone szlaki tematyczne (np. Szlak Zabytków Techniki Województwa Śląskiego) jako wyjątkowe na mapie Europy miejsca dziedzictwa przemysłowego.
- Wysoki poziom zanieczyszczeń gazowych oraz najwyższa w kraju emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych.
- Wysoki poziom emisji dwutlenku węgla oraz najwyższa w kraju emisja metanu.
- Bardzo duże zanieczyszczenie powietrza pochodzące z niskiej emisji.
- Występowanie licznych terenów niezagospodarowanych i terenów poprzemysłowych.

ANALIZA SWOT

Mocne strony	Słabe strony
Liczne instytucje otoczenia biznesu	Duża ilość terenów zdegradowanych, w tym przemysłowych
Dobra dostępność komunikacyjna	Niski poziom aktywności zawodowej
Rozpoznawalne instytucje metropolitalne	Negatywne zjawiska demograficzne
Duża liczba uczelni wyższych	Wysokie zanieczyszczenie powietrza
Wysoka atrakcyjność inwestycyjna	Wewnętrzne zróżnicowanie poziomu rozwoju
Wysoka pozycja i potencjał gospodarczy regionu	Spadek pozycji gospodarczej regionu i zagrożenia restrukturyzacyjne
Partnerska współpraca w regionie	Ubóstwo energetyczne
Duża liczba instytucji kultury o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym (w tym liczne szlaki tematyczne)	Duże zróżnicowanie przestrzenne poziomu bezrobocia
Szanse	Zagrożenia
Dostępność środków w ramach polityki UE i polityk krajowych	Presja inwestycyjna na tereny pełniące funkcje przyrodnicze
Integracja systemów transportowych i rozwój transportu niskoemisyjnego	Wyższa pozycja konkurencyjna innych regionów przyciągających kapitał kreatywny
Wzrost znaczenia przestrzeni publicznych dla podniesienia jakości życia mieszkańców	Postrzeganie regionu jako miejsca nieatrakcyjnego do zamieszkania
Współpraca regionalna w układzie krajowym i międzynarodowym	Brak systemowego wsparcia dla terenów problemowych, których skala przekracza możliwości finansowe władz lokalnych i regionalnych
Wykorzystywanie zasobów dziedzictwa postindustrialnego w kreowaniu konkurencyjności regionów	Brak stabilnej i długofalowej polityki energetycznej
Rosnące znaczenie dla rozwoju gospodarczego przemysłów kreatywnych	Postrzeganie regionu jako miejsca nieatrakcyjnego turystycznie z uwagi na problemy środowiskowe (utrwalenie wizerunku regionu przemysłowego)

Analiza SWOT oraz określenie barier rozwojowych pozwalają na stworzenie łańcucha DNA, który pozwoli na syntetyczne ujęcie problemów przed którymi stoi województwo śląskie.

Rysunek 7. DNA województwa śląskiego.

Źródło: opracowanie własne.

Problemy, przed którymi stoi województwo śląskie można pogrupować tworząc obszary gospodarczy, społeczny, przestrzenno-środowiskowy. Zaproponowany podział ma charakter umowy ponieważ część problemów znajduje się na styku różnych obszarów, stąd projektując warstwę celów należy mieć na uwadze pewne przenikanie się czy nakładanie się proponowanych rozwiązań.

PROBLEM	OBSZAR
Słabnące tempo rozwoju gospodarczego (PKB)	Gospodarczy
Stosunkowo niskie nakłady na B+R w odniesieniu do potencjału gospodarczego regionu	
Niski poziom aktywności zawodowej	
Dysproporcje rozwojowe miast Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii	
Niewykorzystany potencjał turystyczny i kulturalny regionu	
Niekorzystane tendencje demograficzne i migracyjne	Społeczny
Wysoki poziom zachorowalności na choroby cywilizacyjne	
Koncentracja i trwałość negatywnych zjawisk społecznych na obszarach miejskich	
Negatywny wizerunek województwa przemysłowego z dużymi problemami środowiskowymi	
Niska jakość przestrzeni publicznych	Przestrzenno-środowiskowy
Bardzo duże zanieczyszczenie środowiska, szczególnie powietrza / Koncentracja wysokich stężeń substancji szkodliwych dla zdrowia	

Duży odsetek terenów zdegradowanych i zdewastowanych, głównie w wyniku działalności górniczej i wydobywania surowców

Stosunkowo niskie tempo rekultywacji terenów zdegradowanych

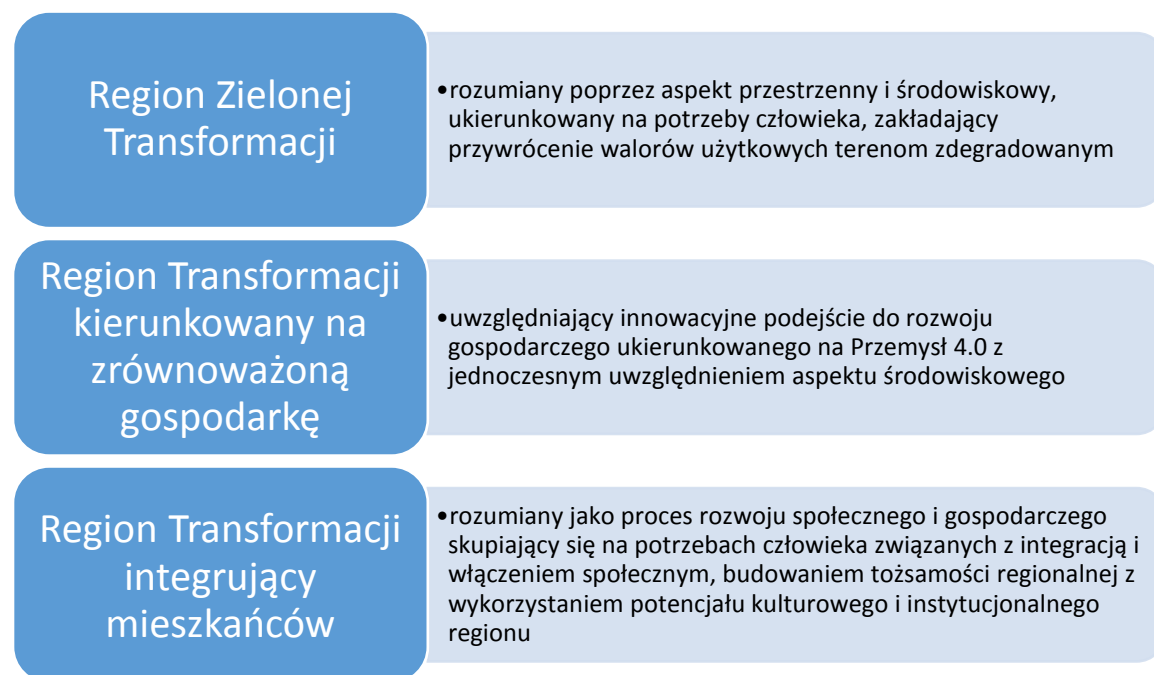
Najwyższe w kraju natężenie ruchu w transporcie kołowym

Niedoinwestowanie infrastruktury transportowej oraz niewystarczająca integracja podsystemów transportowych

Postępująca suburbanizacja

PRIORYTETY, CELE I KIERUNKI DZIAŁAŃ

Mówiąc o transformacji regionu należy skupić się trzech priorytetach:

Określone w ten sposób priorytety należy przełożyć na następujące cele operacyjne mające służyć sprawnej i efektywnej transformacji regionu:

Cele operacyjne		
1. Wysoka jakość życia w regionie	2. Konkurencyjność gospodarki opartej na nowoczesnych technologiach środowiskowych	3. Rozwój przemysłów kreatywnych i czasu wolnego
Przemysłowa przeszłość regionu skutkuje kumulacją wielu niekorzystnych zjawisk wpływających na jakość życia w regionie. Jednym z istotnym wyzwań jest dalsza poprawa jakości środowiska naturalnego i środowiska miejskiego. Z uwagi na niską jakość powietrza w regionie konieczne jest wspieranie działań zmierzających do przejścia w kierunku gospodarki niskoemisyjnej. Wiązać się to powinno w szczególności ze wzrostem wykorzystania alternatywnych	Województwo śląskie jest jednym z silniejszych pod względem gospodarczym regionów w Polsce, jednak co pokazują dane statystyczne, traci ono dynamikę wzrostu gospodarczego. Konieczne jest systemowe wsparcie dalszej restrukturyzacji sektorów tradycyjnych oraz oparcie wzrostu gospodarczego na inteligentnym rozwoju. Będzie to możliwe dzięki zwiększeniu roli wiedzy i innowacji, w tym poprzez wykorzystanie	Dziedzictwo kulturowe regionu nie powinno być przeszkodą w transformacji województwa śląskiego, a powinno stanowić jego atut. Ilość instytucji kultury, ich znaczenie i renoma oraz specyficzne umiejscowienie w przypadku obiektów znajdujących się na szlaku zabytków techniki powinny w dalszym ciągu być podstawą rozwoju i dynamizacji sektora przemysłów kreatywnych. Transformację regionu z

<p>źródeł energii oraz niskoemisyjnego transportu publicznego. Działania związane z eliminacją smogu przyczynią się również do poprawy stanu zdrowia mieszkańców. Wyzwaniem regionu będącego w stanie transformacji jest również zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców oraz pobudzenie ich aktywności społecznej.</p>	<p>nowoczesnych technologii w przemysłach tradycyjnych. Konieczne jest również wsparcie sfery B+R i instytucji otoczenia biznesu oraz działań związanych ze współpracą tych jednostek ze sferą biznesu. Komercjalizacja wyników badań naukowych i ich wdrożenie w praktyce przyczyni się do przyspieszenia procesów rozwojowych i restrukturyzacji regionu. Chcąc sprostać wyzwaniom związanym z transformacją tradycyjnej gospodarki należy podjąć działania związane z zagospodarowaniem terenów poprzemysłowych i nadaniem im nowych funkcji.</p>	<p>wykorzystaniem sektora kultury, w tym wykorzystaniu potencjału instytucji należy rozumieć nie tylko w aspektach generowania wzrostu gospodarczego, ale również z punktu widzenia zaspokojenia potrzeb społecznych związanych z tworzeniem szerokiej oferty usług spędzania wolnego czasu zarówno w zakresie rekreacyjnym, kulturowym oraz edukacyjnym.</p>
--	--	---

W ramach celu zakłada się m.in. następujące kierunki działań:

<ul style="list-style-type: none"> • Ograniczenie niskiej emisji oraz zużycia zasobów środowiska i energii w przedsiębiorstwach, gospodarstwach domowych, obiektach i przestrzeni użyteczności publicznej; • Podniesienie jakości i uatrakcyjnienie obszarów zdegradowanej zabudowy; • Wsparcie oferty i infrastruktury edukacji, rozwoju kwalifikacji i kompetencji niezbędnych gospodarce; • Poprawa jakości profilaktyki i opieki zdrowotnej. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wsparcie podnoszenia zdolności firm regionu do wdrażania innowacji i nowoczesnych rozwiązań technologicznych; • Wzmacnianie innowacyjnego potencjału uczelni oraz podmiotów sektora B+R; • Zwiększenie efektywności i wykorzystania nowoczesnych technologii w procesach restrukturyzacji sektorów tradycyjnych; • Przeciwdziałanie skutkom i ograniczenie negatywnego wpływu eksploatacji górniczej na środowisko, w tym na tkankę miejską. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie i rozwój metropolitalnych stref kultury, nauki i biznesu; • Rewitalizacja i rekultywacja terenów zdegradowanych, w tym na cele związane z rozwojem przemysłów czasu wolnego; • Wsparcie tworzenia infrastruktury podnoszącej aktywność społeczną mieszkańców, w tym rozwój infrastruktury rekreacyjnej; • Sieciowanie obiektów kultury i wypoczynku w zakresie koordynacji zarządzania i rozwoju; • Rozwój i sieciowanie infrastruktury i partnerstw w zakresie działalności rekreacyjno-kulturalnej.
--	---	---

Wszystkie wskazane priorytety w efekcie mają tak ukierunkować i zdynamizować transformację regionu by osiągnąć trwały rozwój gospodarczy z jednoczesną poprawą jakości życia mieszkańców.

Często podstawą inicjatyw podejmowanych w ramach wyznaczonych celów będą działania rewitalizacyjne i rekultywacyjne.

Podkreślić należy, że działania związane z transformacją regionu są przedmiotem działań już od wielu lat. Działania te w głównej mierze mogły zostać zrealizowane dzięki wsparciu ze środków unijnych, które stały się katalizatorem dla dokonywanych zmian. W ostatnim okresie programowania realizowano szereg działań rewitalizacyjnych czy gospodarczych służących transformacji regionu. Jako szandarowe przykłady obszarów, gdzie dokonano zmian rewitalizacyjnych można wskazać m.in. dwa miasta Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii: Katowice ze Strefa Kultury i Zabrze z Muzeum Górnictwa Węglowego. Nie wyczerpuje to przykładów działań transformacyjnych, nie mniej skala projektów i obecny sposób funkcjonowania przestrzeni i powstałych obiektów daje świadectwo udanych działań rewitalizacyjnych. W tabeli poniżej zestawiono projekty o największej wartości i skali oddziaływania, stanowiące przykład realizacji w obszarze rewitalizacji i działań transformacyjnych.

Tabela 3. Przykładowe projekty zrealizowane w ramach działań transformacyjnych – zakończone.

Lp.	Tytuł projektu	Beneficjent/ Podmiot realizujący	Przedmiot projektu	wartość projektu [PLN]
1	Platforma Informacji – Tereny Poprzemysłowe i Zdegradowane (OPI – TPP)	Główny Instytut Górnictwa	Projekt polegał na utworzeniu regionalnej, dostępnej nieodpłatnie dla wszystkich użytkowników Internetu, Ogólnodostępnej Platformy Informacji, zawierającej kompleksową bazę danych o środowisku w województwie śląskim, ze szczególnym uwzględnieniem terenów poprzemysłowych i zdegradowanych. Platforma jest zintegrowanym narzędziem pozyskiwania, przetwarzania i udostępniania danych środowiskowych, zbudowana w oparciu o System Informacji Geograficznej (GIS) zgodnie z założeniami Krajowego Systemu Informacji o Terenie.	2 923 995,34
2	Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka	Uniwersytet Śląski w Katowicach	Projekt stanowi wspólne przedsięwzięcie Uniwersytetu Ekonomicznego oraz Uniwersytetu Śląskiego - budowę nowoczesnego i funkcjonalnego Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej, spełniającego standardy europejskie. Główną funkcją obiektu jest udostępnianie czytelnikom księgozbioru tradycyjnego, czasopism oraz zbiorów multimedialnych.	77 260 822,05
3	Gospodarcza Brama Śląska - uzbrojenie terenów Wschodniej Strefy	Czeladź	Przedmiotem projektu była budowa 1 etapu infrastruktury technicznej mającej obsługiwać tereny położone we wnętrzu Wschodniej Strefy Ekonomicznej w Czeladzi. W ramach zadania wykonane zostały prace związane z budową ulicy	22 855 270,55

	Ekonomicznej w Czeladzi - etap 1		Gdańskiej wraz z towarzyszącym uzbrojeniem: kanalizacją sanitarną, deszczową, pompowniami, zbiornikami retencyjnymi, wodociągiem, kanalizacją teletechniczną i oświetleniem.	
4	Infrastruktura służąca przedsiębiorcom - strefa Przemysłowa I-II w ramach projektu Gospodarcza Brama Śląska w Jaworznie, etap II	Jaworzno	W wyniku realizacji projektu powstały w zachodniej części Jaworzna 22 ha uzbrojonego terenu inwestycyjnego, w jego skład wszedł teren inwestycyjny Przemysłowa I - 14 ha i teren inwestycyjny Przemysłowa II - 8 ha. Projekt jest kontynuacją realizowanego przedsięwzięcia Gospodarcza Brama Śląska, uznanego za kluczowy dla rozwoju województwa śląskiego. Celem projektu było uzyskanie w miejscu niezagospodarowanych i zdegradowanych przemysłowo obszarów strategicznych Jaworzna, atrakcyjnych gospodarczo terenów inwestycyjnych o przeznaczeniu przemysłowo-usługowym.	19 773 322,46
5	Muzeum Śląskie	Muzeum Śląskie w Katowicach	Projekt obejmował budowę nowej siedziby Muzeum Śląskiego na terenie byłej Kopalni Węgla Kamiennego „Katowice”, który w całości został przekształcony w Kwartal Muzeów. Obszar był częściowo zabudowany i podlegał ochronie konserwatorskiej. Projekt przewidywał zagospodarowanie południowej części Kwartalu Muzeów, o łącznej powierzchni 2,7332 ha, poprzez budowę nowych obiektów, adaptację zabytkowych i wyburzenia niektórych istniejących budynków pokopalnianych oraz przeprowadzenie niezbędnych prac infrastrukturalnych w części północnej, mających na celu zapewnienie dostępu mediów do części południowej. Projekt pozwolił znacznie poszerzyć ofertę kulturalną i edukacyjną muzeum; podnieść atrakcyjność miasta i regionu tworząc nowoczesne muzeum regionalne.	261 315 832,92
6	Nowa siedziba Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia	NOSPR	Inwestycja obejmowała budowę obiektu przeznaczonego na siedzibę Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia w Katowicach. W budynku o łącznej powierzchni netto 25 450 m ² i kubaturze brutto wynoszącej 199 841 m ³	305 364 372,55

			zlokalizowano 116 pomieszczeń dla funkcji podstawowej, w tym dużą salę koncertową na 1 800 miejsc, salę kameralną na 300 miejsc, studio nagrań oraz pomieszczenie administracyjne, techniczne, gościnne oraz przeznaczone na archiwum, w którym gromadzone będą nagrania i nuty. Inwestycja obejmowała ponadto zagospodarowanie terenu wokół budynku, w tym na amfiteatr terenowy, obsługę komunikacyjną i infrastrukturalną oraz urządzenie zieleni.	
7	Międzynarodowe Centrum Kongresowe	Miasto Katowice	Projekt polegał na rewitalizacji śródmiejskich terenów Katowic w celu trwałej poprawy konkurencyjności przestrzeni miejskiej. Zagospodarowane zostały tereny przemysłowe Kopalni Węgla Kamiennego „Katowice-Kleofas”, leżące w sąsiedztwie hali „Spodek”. W ich miejsce został zbudowany reprezentacyjny obiekt miasta – Międzynarodowe Centrum Kongresowe, w którym znajdują się m.in. następujące pomieszczenia: -Sala wielofunkcyjna, mogąca pomieścić w aranżacji kongresowej 8000os.; -Sala bankietowa – dla 1000 os.; -Foyer sali bankietowej – dla 300os.; -Audytorium – dla 600os.; -Sale konferencyjne – dla 1200os.; -Biura wystawców – dla 40os. W wyniku realizacji projektu zrewitalizowany został obszar o powierzchni 8,4ha.	378 642 872,11
8	Kopalnia Guido (Przebudowa i adaptacja zabytkowej infrastruktury Kopalni Guido w Zabrzu na cele turystyczne i kulturalne)	Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu	Przedmiotem projektu była rewitalizacja wybranych wyrobisk zlokalizowanych na poziomach 320 oraz 170 Zabytkowej Kopalni Węgla Kamiennego Guido w Zabrzu wraz z budową infrastruktury towarzyszącej – umożliwiającej obsługę docelowej ilości użytkowników. Zakres prac objętych projektem: - Adaptacja wyrobisk na poziomie 320 ZKWK Guido na potrzeby utworzenia trasy ekstremalnej. - Aranżacja poziomu 170 ZKWK Guido wraz ze zmianą jego funkcji. - Zabudowa zaplecza sanitarnego wraz z systemem odprowadzania ścieków	9 665 048,97

			<p>sanitarnych z podziemnych wyrobisk ZKWK Guido.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rozbudowa obiektu przy ul 3 Maja na potrzeby obsługi ruchu turystycznego. - Utworzenie miejsc parkingowych na potrzeby obsługi ruchu turystycznego przy ul. 3 maja. 	
9	Europejski Ośrodek Kultury Technicznej i Turystyki Przemysłowej - Skansen Górniczy Królowa Luiza w Zabrze, etap II - Rewitalizacja budynku łaźni łańcuszkowej	Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu	<p>Przedmiotem projektu była przebudowa i zmiana sposobu użytkowania budynku dawnej łaźni łańcuszkowej - przemysłowego obiektu oraz jego adaptacja na cele kulturalne (ekspozycyjno-wystawiennicze), obsługi turystów, edukacyjne oraz funkcje towarzyszące w zakresie usług gastronomicznych. Ponadto wykonane zostały prace w zakresie uporządkowania terenu przylegającego do budynku wraz z budową m.in. pomostu dla pieszych, schodów terenowych, pochylni dla niepełnosprawnych oraz windy, celem skomunikowania obiektu z pozostałymi budynkami Skansenu „Królowa Luiza”. Obiekt został przygotowany do pełnienia ważnej roli nowoczesnej instytucji kultury, gdzie działalność turystyczna i kulturalna wzajemnie się uzupełniają.</p>	12 828 963,26

Źródło: opracowano w referacie RRF Wydziału RR

Tabela poniżej zawiera natomiast projekty, które zostały wybrane do dofinansowania w obecnej perspektywie i które są w trakcie realizacji.

Tabela 4. Przykładowe projekty realizowane w ramach działań transformacyjnych – w trakcie realizacji.

Lp.	Tytuł projektu	Beneficjent/ Podmiot realizujący	Przedmiot projektu	wartość projektu [PLN]
	Rewitalizacja części podobszaru nr 8 – Bytom Bobrek	Bytom	Przedmiotem projektu jest zagospodarowanie przestrzeni miejskich wraz z kompleksowym remontem budynków mieszkalnych wielorodzinnych w Bytomiu Bobrku przy ul. Stalowej, Huty Julia (dawna Piecucha), Pasteura, Konstytucji, Zabrzeńskiej, w tym m.in. zagospodarowanie terenu osiedla wraz z wyposażeniem go w odpowiednią infrastrukturę towarzyszącą budownictwu mieszkaniowemu i niezbędnymi wyburzeniami, remontem części wspólnych i lokali mieszkalnych, podłączeniem do sieci gazowej i	64 399 114,81

			przeniesieniem sanitariatów do lokali. Realizacja projektu pozwoli na zapewnienie odpowiedniej infrastruktury mieszkaniowej i przestrzeni publicznej i półpublicznej dla mieszkańców obszaru rewitalizacji, objętych aktywną integracją społeczną, zawodową i usługami społecznymi, w tym w ramach projektów EFS. Projekt realizowany będzie w systemie zaprojektuj i wybuduj.	
	Rewitalizacja podobszaru 19 – Bytom zabytkowe osiedle Kolonia Zgorzelec	Bytom	Przedmiotem projektu jest zagospodarowanie zabytkowego terenu osiedla robotniczego "Kolonia Zgorzelec" przyległego do budynków zlokalizowanych przy ul. Kolonia Zgorzelec 7,10,11,12,13,14,16,24,25,27,28,31,32,35 wraz z remontem części wspólnych budynków, jak również stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji c.o., łazienek oraz ścian w lokalach oraz adaptacja budynku na potrzeby PAL przy ul. Kolonia Zgorzelec 31. Łączna pow. terenów objęta rewitalizacją to 1,27 ha. Realizacja projektu pozwoli na zapewnienie odpowiedniej infrastruktury mieszkaniowej i przestrzeni dla mieszkańców obszaru rewitalizacji, objętych aktywną integracją społeczną, zawodową i usługami społecznymi, w tym w ramach projektów EFS. Projekt realizowany w systemie zaprojektuj i wybuduj. Łączna wartość projektu to 28,9 mln zł brutto, a okres rzecz. realizacji I kw. 2018 - II kw. 2021.	28 907 932,40
	Rewitalizacja Starego Dworca w Katowicach – etap I. Nowa przestrzeń na cele rozwoju społeczno-gospodarczego ścisłego centrum Katowic	Maksimum sp. z o.o.	Projekt dotyczy przebudowy i adaptacji do nowych funkcji gospodarczych i społecznych (aktywizacji, włączenia, inkubacji i in.) najstarszego i największego spośród 5 budynków Starego Dworca w Katowicach - obiektu przy ul. Dworcowej 8. Prace zaplanowane w latach 2018-19 obejmują: - przebudowę i zabezpieczenie niszczonego zabytku - wykonanie dachów i wymianę stropów - program konserwatorski, termomodernizację i wymianę okien - wymaganą przepisami i normami infrastrukturę: wod-kan, grzewczą, gazową, ciepła technologicznego, wentylację, klimatyzację, infrastrukturę elektryczną,	24 426 027,75

			<p>monitoring, odwodnienie - przebudowę i adaptację pomieszczeń - budowę schodów wejściowych z podnośnikiem dla wózków - doposażenie strefy usług społecznych w sprzęt i niezbędne elementy, pozwalając rozpocząć realizację działań EFS dla dzieci, młodzieży, osób wykluczonych i strefy inkubacji. Dzięki projektowi obiekt Dworcowa 8 otrzyma drugie życie. Projekt jest adresowany do 7955 osób (30,01% mieszkańców Śródmieścia).</p>	
	Planetarium	WOJEWÓDZKI PARK KULTURY I WYPOCZYNKU	<p>Celem projektu jest podniesienie jakości świadczonych przez Planetarium usług edukacyjnych poprzez zastosowanie innowacyjnych metod poszerzania wiedzy i umiejętności wykraczających poza program nauczania na wszystkich poziomach edukacji. Przedsięwzięcie ma przybliżyć społeczeństwu regionu wiedzę o Wszechświecie oraz stworzyć nową jakość w przestrzeni publicznej, umożliwiającą przenikanie się nauki, kultury, rekreacji i sztuki - poszerzenie lokalnej i regionalnej bazy edukacyjnej, kształtowanie postaw otwartych na zdobywanie wiedzy i podnoszenie kwalifikacji zawodowych środowisk szkolnych i akademickich, oferowanie pomocy metodycznej, organizowanie wykładów, kursów i szkoleń. Przedmiotem projektu w zakresie robót budowlanych jest przekształcenie istniejących struktur budowlanych Planetarium, aby powstała przestrzeń dla rozszerzenia działalności edukacyjno-popularyzatorskiej w dziedzinie astronomii, sejsmologii i meteorologii, a także zakup wyposażenia i urządzeń.</p>	98 927 500
	Hala Kapelusz	WOJEWÓDZKI PARK KULTURY I WYPOCZYNKU	<p>Przedmiotem projektu jest rewitalizacja wyłączzonego z użytkowania budynku Hali Wystaw „Kapelusz” zlokalizowanej w Wojewódzkim Park Kultury i Wypoczynku im. Gen. Jerzego Ziętka. Zakres projektu obejmuj m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prace budowlane i instalacyjne, - dokumentację, nadzory i promocję. <p>Projekt zakłada nadanie Hali KAPELUSZ funkcji, które będą służyły zabezpieczeniu potrzeb zgłaszanych przez mieszkańców, a więc powiększeniu zasobu</p>	21 076 984,80

			infrastruktury kulturalnej Miasta i poszerzeniu oferty kulturalnej Chorzowa, zwiększeniu zasobu infrastruktury rekreacyjnej oraz potrzebie wsparcia dla przeciwdziałania bezrobociu. Lata realizacji projektu to 2018-2020.	
--	--	--	--	--

Źródło: opracowano w referacie RRF Wydziału RR

Przedstawione powyżej projekty nie wyczerpują potrzeb stąd przygotowana została lista projektów, których realizacja w pierwszej kolejności będzie dawała szansę na efektywne prowadzenie procesu transformacji.

Tabela 5. Lista projektów rekomendowana do realizacji.

Lp	Tytuł projektu	Beneficjent/ Podmiot realizujący	Przedmiot projektu	Szacowana wartość projektu [PLN]	Etap realizacji
1.	Silesia pod błękitnym niebem	Narodowe Centrum Badań i Rozwoju / Zarząd Województwa Śląskiego	Przedsięwzięcie realizowane wspólnie z NCBiR na rzecz realizacji regionalnej Agencji Badawczej pt. „Technologie poprawy jakości powietrza oraz minimalizacja skutków zanieczyszczeń dla zdrowia”.	100 mln [50 mln UMWSL, 50 mln NCBiR]	projekt w realizacji
2.	InfoSMOG-MED	Województwo Śląskie	Projekt „InfoSMOG-MED” jest projektem informacyjno-edukacyjnym. Głównym celem będzie opracowanie platformy wraz z systemem mapowania zdrowotnego współpracującego z jednostkami podstawowej opieki zdrowotnej takimi jak POZ czy też SOR w szpitalach.	5,5 mln	IV kwartał 2019 r.
3.	Nowoczesna mobilność na terenie GZM	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia	Przedmiotem przedsięwzięcia, w skład którego wchodzić będą	ok. 2 mln (koszty wstępne)	wstępny etap realizacji

			<p>poszczególne projekty, jest wdrożenie koncepcji „New Mobility” na obszarze GZM (rozwój rynku ekonomii współdzielenia; zmniejszenie liczby pojazdów na drogach GZM; ograniczenie emisji spalin samochodowych; rozszerzenie wachlarza usług transportu miejskiego; rozbudowa infrastruktury ładowania pojazdów elektrycznych; przygotowanie warunków do testów pojazdów autonomicznych; rozszerzenie publicznie dostępnych zasobów z zakresu Internetu Rzeczy).</p>		
4.	„Śląskie. Zawodowcy”	Samorząd Województwa Śląskiego / Wydział EFS	<p>Przedsięwzięcie polega na lepszym dostosowaniu ofert edukacyjnych szkół o profilu zawodowym z regionu do kluczowych potrzeb gospodarki, poprzez wypracowanie i budowanie trwałych mechanizmów i sieci współpracy szkół z pracodawcami oraz zwiększenie dostępu uczniów do staży i praktyk zawodowych w województwie śląskim jak również</p>	20 mln	III kwartał 2019

			działania kreujące pozytywny obraz szkolnictwa nauki zawodu w regionie.		
5.	Program STOP SMOG	Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii / Zarząd Województwa Śląskiego	Wspólne wsparcie na rzecz walki z niską emisją w gminach województwa śląskiego poniżej 100 tys. mieszkańców, wymienionych na listach WHO z 2016 i 2018 r.	Ok. 280 mln	III kwartał 2019
1.	Rozbudowa systemu zarządzania terenami pogórnymi na terenie województwa śląskiego	Główny Instytut Górnictwa / Województwo Śląskie	Projekt służący opracowaniu i wdrożeniu informatycznego systemu wspomagania decyzji dla przekształceń i aktywizacji gospodarczej terenów pogórnymi.	5,8 mln	IV kwartał 2019 r.
2.	Centralnoeuropejski Demonstrator Dronów (CEDD) na obszarze Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii	Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia, Urząd Lotnictwa Cywilnego, Polska Agencja Żeglugi Powietrznej, Górnośląskie Towarzystwo Lotnicze	Przedmiotem projektu jest stworzenie, testowanie i uruchomienie lokalnej infrastruktury teleinformatycznej umożliwiającej bezpieczne, zgodne z prawem i warunkami lokalnymi wykonywanie misji Bezzałogowych Statków Powietrznych (BSP); rozwój potencjału gospodarczego w zakresie BSP; rozwój potencjału naukowego w zakresie BSP oraz	ok. 5 mln (I etap)	wstępny etap realizacji

			budowa wiedzy i kompetencji.		
3.	Akcelerator biznesowy KSENON - budowa regionalnego centrum kreatywności, innowacyjności oraz przedsiębiorczości w Żorach	Katowicka Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.	Projekt dotyczy budowy i wyposażenia centrum kreatywności, innowacyjności oraz przedsiębiorczości w Żorach wraz z zakupem sprzętu niezbędnego do jego funkcjonowania.	50 mln	2019
4.	Promocja gospodarcza regionu oraz działania związane z tworzeniem przyjaznych warunków do inwestowania i eksportowania	Samorząd Województwa Śląskiego	Przedmiotem projektu jest wsparcie procesów internacjonalizacji (m.in. zagraniczne misje gospodarcze, wystawy, targi oraz inne wydarzenia poświęcone wymianie gospodarczej, wykonanie pogłębionych analiz wybranych rynków zagranicznych, monitoring trendów w gospodarce krajowej i światowej).	24,68 mln	2019
5.	SPINplace – centrum kreatywności i coworkingu	Uniwersytet Śląski w Katowicach	Przedmiotem projektu jest stworzenie regionalnego i międzyuczelnianego, biznesowego centrum kreatywności, coworkingu, prototypowania i animowania projektów badawczo-wdrożeniowych poprzez zintegrowanie i rozwój istniejących już inicjatyw.	30 mln	II kwartał 2019

6.	Inter Silesia - internacjonalizacja sektora MŚP	Fundusz Górnośląski S.A.	Przedmiotem projektu są działania związane z promocją działalności eksportowej wśród MŚP i polegające na opracowaniu regionalnych modeli biznesowych wraz z ich testowaniem.	24 mln (wstępna kwota)	2019/2020
1.	Modernizacja Parku Śląskiego	Wojewódzki Park Kultury i Wypoczynku im. Gen. J. Ziętka S.A.	Działania inwestycyjne służące modernizacji infrastruktury Parku Śląskiego będą polegać przede wszystkim na zrewitalizowaniu Parku Śląskiego i przywróceniu mu pełni funkcji jednoczących społeczność regionu, wokół odpowiedniej jakości wypoczynku, kultury, edukacji, sportu i rekreacji. W ramach projektu będzie realizowane 20 powiązanych ze sobą zadań inwestycyjnych.	ok. 277 mln (dofinansowane Województwa Śląskiego: 226 mln)	projekt w realizacji
2.	Zwiększenie atrakcyjności Opery Śląskiej i ochrona jej dziedzictwa kulturowego poprzez przeprowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych	Opera Śląska w Bytomiu	Przedmiotem projektu jest kompleksowy remont obiektu Opery Śląskiej w Bytomiu.	ok. 58 mln (w trakcie aktualizacji)	projekt gotowy do realizacji (2019)

Źródło: opracowano w referacie RPIR Wydziału RR

Przedstawiona lista nie ma charakteru ostatecznego, natomiast wskazuje na te projekty, które z punktu widzenia transformacji regionu mają znaczenie priorytetowe.

WSKAŹNIKI

Realizacja każdego działania powinna być badana pod kątem realizacji, stąd oceniając postęp i skuteczność transformacji, poza badaniem realizacji projektów, proponuje się w pewnych cyklach badać następujące wskaźniki.

Wskaźnik	Oczekiwany kierunek zmiany
CEL 1. Wysoka jakość życia w regionie	
współczynnik aktywności zawodowej dla osób w wieku 15 lat i więcej	wzrost
liczba zgonów osób z powodu nowotworów i chorób układu krążenia na 100 tys. ludności	spadek
saldo migracji	wzrost
przeciętne trwanie życia kobiet w momencie narodzin	wzrost
przeciętne trwanie życia mężczyzn w momencie narodzin	wzrost
średnioroczne stężenie pyłu zawieszzonego PM 10 w aglomeracji górnośląskiej [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]	spadek
odsetek mieszkańców województwa śląskiego oceniających jakość transportu publicznego bardzo dobrze [%]	wzrost
zużycie energii elektrycznej ogółem na 1 mln PKB (GWh)	spadek
osoby dorosłe uczestniczące w kształceniu lub szkoleniu (w wieku 25-64 lata) (%)	wzrost
CEL 2. Konkurencyjność gospodarki opartej na nowoczesnych technologiach środowiskowych	
dynamika przyrostu PKB w relacji do średniej krajowej	wzrost
wartość PKB per capita w relacji do średniej krajowej	wzrost
wielkość nakładów wewnętrznych na B+R w relacji do PKB (ceny bieżące)	wzrost
powierzchnia terenów zdegradowanych i zdewastowanych w powierzchni ogółem	spadek
udział przedsiębiorstw innowacyjnych – w ogólnej liczbie przedsiębiorstw przemysłowych (%)	wzrost
udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w powierzchni ogółem (%)	spadek
wielkość emisji zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych	spadek
udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem	wzrost
CEL 3. Rozwój przemysłów kreatywnych i czasu wolnego	
liczba uczestników imprez (organizacja imprez masowych)	wzrost
udział osób korzystających z oferty obiektów szlaku zabytków (Industriady)	wzrost
gęstość ścieżek rowerowych na 10 tys. km^2 [km]	wzrost

uczestnicy imprez organizowanych przez domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice na 1000 mieszkańców	wzrost
odsetek osób spoza województwa zadowolonych z pobytu na terenie województwa śląskiego [%]	wzrost
liczba turystów (krajowych i zagranicznych) korzystających z noclegów w turystycznych obiektach noclegowych	wzrost
udział terenów zieleni ogólnodostępnej i osiedlowej w miastach w powierzchni ogółem (%)	wzrost

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA I MECHANIZMY REALIZACJI

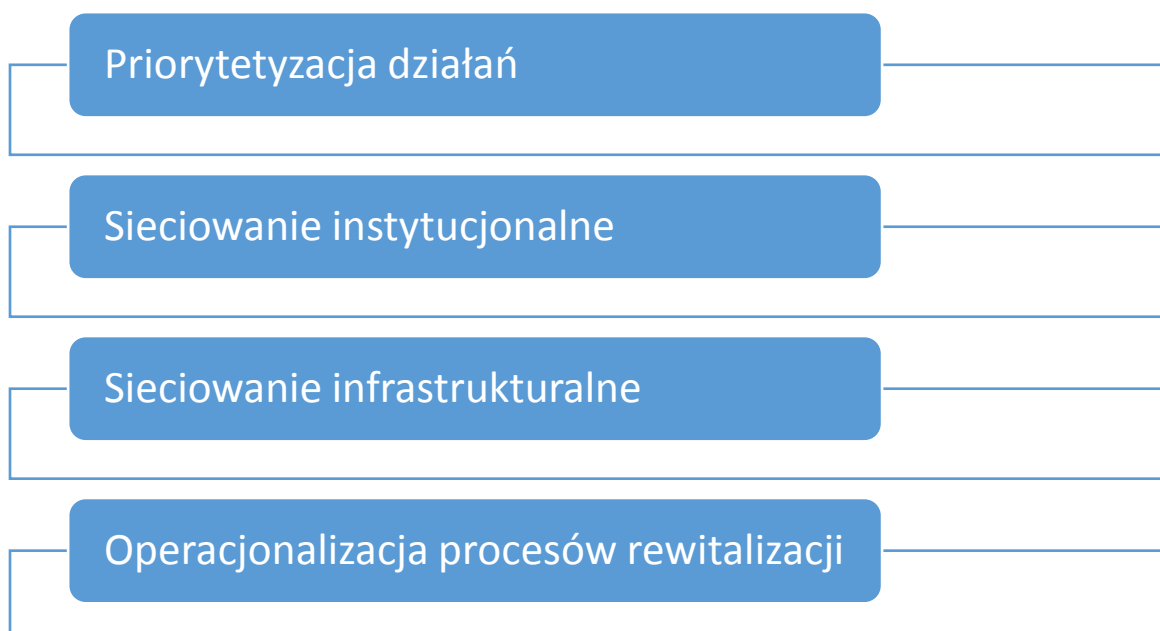
Dla sprawnego wdrożenia dokumentu istotny jest proces koordynacji działań rozwojowych przy jednoczesnym wsparciu kluczowych dla rozwoju projektów. Realizacja zaplanowanych projektów wymagać będzie zaangażowania znacznych środków finansowych, których województwo ma ograniczoną wielkość w odniesieniu do realizowanych zadań.

Realizacja założeń dokumentu powinna wynikać z różnych źródeł finansowania, takich jak:

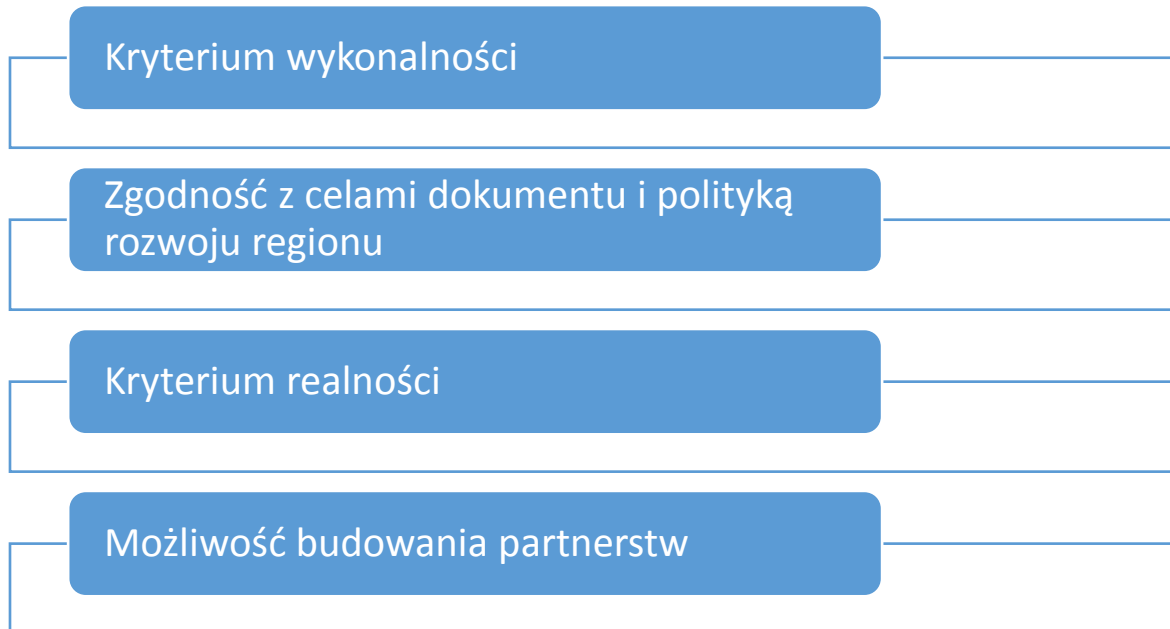
- Programy projekty i inicjatywy finansowane i współfinansowane ze środków Unii Europejskiej,
- środki publiczne, w tym samorządów różnych szczebli i budżetu państwa,
- środki partnerów.

Fakt ograniczonej wielkości środków finansowych oraz ilości wyzwań, które obejmuje trwający proces transformacji regionu powoduje, że proces decyzyjności wymagać będzie określenia rangi podejmowanych wyborów, a realizacja działań powinna się odbywać w ramach już funkcjonujących zasobów instytucjonalnych jak i infrastrukturalnych. Równie istotne będzie systemowe podejście do procesu rewitalizacji wiążące się z wyłonieniem operatora tych procesów. Ze względu na zakres kompetencji samorządu województwa i odpowiedzialność za skuteczność i efektywność podejmowanych działań to samorząd województwa powinien być kluczowym organizatorem i mieć realny wpływ na funkcjonowanie operatora rewitalizacji.

Schemat mechanizmu podejmowanych działań przedstawia poniższy rysunek.

Samorząd Województwa Śląskiego jako podstawowy podmiot kreujący politykę regionalną powinien mieć wpływ na to jakie projekty będą w realizowane, aby efektywnie przeprowadzić proces transformacji regionu. Stąd poza wyznaczoną już listą projektów przy wyborze kolejnych projektów należy uwzględnić następujące kryteria:

Powyższe mechanizmy i zasady wyboru projektów powinny stanowić punkt wyjścia dla tworzenia polityki rozwoju regionu.